



ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કોર્પોરાશન વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૧૩૩૨ ધર્મિક

પુસ્તકનું નામ વ્યોમિદાર

વિષય ૪ : ૪

વ્યો મ વિ હા ર

*

: : લ ખ ના ર : :
નાગરદાસ ઇ. પટેલ
: : મ લા ર : :

એક રૂપીઓ

અભિશાપ્ત : નાગરદાસ પટેલ

મ લા ડ : બી. બી. સી. આઇ.

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-રંગલ
૫ ૧ ૩ ૩ ૨

મુદ્રક : એચ. એમ. પંડયા

સૌરાષ્ટ્ર મુદ્રણાલય : રાણપુર

પરિચય

*

‘વ્યોમ વિહાર ?’

‘હાસ્તો કેમ, એ નામમાં નવાઈ લાગે છે ?’ મહેં પૂછ્યું.

‘એણું તો ખરું જ ને.’

‘પણ એમાં કલ્પનાનાં ઉદયન હોય તો—’

‘ત્યારે એ નામ સાર્થક ગણાય.’

‘નવવલ્લરી તો તમે વાંચ્યું હતું. એને માટે પણ એજ રીતે પૂછ્યું પડેલું.’

‘એ વેલ ગુજરાતી સાહિત્યમાં ઠીક મહેત્રી. તમે જરા એને વધુ ખાણી પાચુંને સારું ખાતર આપ્યું બાકી એ વલ્લરી તો સૂનન નૂની છે.’

‘પણ મહારો પરિચય તો નવોજ હતો. અને આનું પણ એણું જ છે. છે નહાનો હતો ત્યારનાં એ ઉદયન શરૂ થયેલાં.’

‘આ સંગ્રહ ત્યારથી આજ સુધીનો છે ?’

‘નારે ! એ વખતનું બધું સંગ્રહ તો આટલામાં માય પણ નહિ.’

‘પણ હમણું હમણું તો તમે આવું બધું લખતા ન હતા.’

‘એ પ્રવૃત્તિને થયેલો અન્યાય મહારી બહુ બહાર નથી. નવવલ્લરી લખાઈ તે વખતે એના પર ઠીક ધ્યાન અપાયલું. એ અલંકાર ગ્રંથ પાઠ્ય પુસ્તક તરીકે પાઠશાળા અને વિદ્યાલયોમાં ચલાવવા યોગ્ય છે એવા અનેક આભિપ્રાયો મળ્યા તે અરસામાં આ ઉદ્યન વધુ ગ્રનગ્રામી થયેલાં પણ એને બાળુએ હઠાવનાર પ્રવૃત્તિઓ આવી લાગી એટલે બ્યોમ વિહારી પતંગની જેઠે એ ઉદ્યનોનો દોર સંકેલાયો.’

‘એવી પ્રવૃત્તિઓ તે બાલજીવન ને ?’

‘એ અને એને અંગેનો બાલસાહિત્યનો પરિચય અને તેમાં તથા સ્થાનિક મહાસભા સમિતિ વિગેરેમાં લેવા પડેલો સક્રિય ભાગ. તે પછી આંદોની વાર્તા માસિક અને હવે પાછાં પુસ્તકો. એ બધું યે એના દોરમાં અટવાઈ પડ્યું એટલે પતંગ જેવે ઉડતી અટકી.’

‘એતો જેટલું નાહા તેટલું પૂર્ય.’

‘બીજું શું ? બાકી એ મહારો પ્રિય વિષય છે એટલે અવાર નવાર એનો આનંદ માણ્યા વિના બોલું જ રહેવાવાનું છે ?’

‘ત્યારે આ અનેકરંગી કવિતાઓ—’

‘અનેકરંગી ઉદ્યનોને આભારી છે.’

‘તમારાં કાવ્યોમાં કોની છાપ છે ?’

‘દ્વારિકાની છાપ ત્યાં ગયા છતાં પડાવી નથી બાકી જત્રા તો અનેક તિથિની હરી છે એની ના નહિ અને શું પેલું—પુરોગામીઓનું રણુ દરેક સર્જકને હોય છે જ અને તે એને સ્વીકાર્યજ દ્રષ્ટકો.’

‘પણ તમને નથી લાગતું કે હજી ગુજરાતી સાહિત્યમાં લોકભોમ્ય કવિતાઓ નથી લખાતી ?’

‘લોકભોમ્ય એટલે ?’

‘મ.મડાનો ખેડૂત પણ ગાઈ શકે અને કામ કરતાં કે કોસ ખેંચતા શલકારી શકે અને—’

‘એવી તો નથી લખાતી પણ શામળમટ એમ લોકોમાં ઠીક ગવાયો હતો અને હમણાં હમણાં ‘પાંચા પટલના હોરકા’ની અને ‘કરમણીયા’ની કવિતાઓ લખાય છે ખરી. જો એને તમે લોકલોગ્ય ગણતા હો તો.’

‘ઉર્વશી અને અર્જુનમાં તમે સ્વર્ગને સાવ વખોડી નાખ્યું છે !’

‘ખીનું શું કરે ? એની એ અપ્સરાઓ-એમને માટે કે’ હનરો માણસોએ જન આપ્યા. અપ્સરાઓ વરશે એ આશાએ બિચારા કેટલાક કપાઈ મુવા, તો પણ એકે અપ્સરા સતી થઈ જાણી ? અને એનો તે બિચારીઓનો જીવ છે ! એનું જીવન કેવું કહ્યું છે !’

‘પણ એ તો નિત્યનૂતન અને અખંડ ચીવનવતી છે તેનું કેમ ?’

‘એમનાં જીવન દયા લાવવા જેવાં છે ! ત્યાં પણ એકાદી વીજલનસ સોસાઈટી રચાવાની જોઈએ.’

‘બધા કરતાં તમારું કયું કાવ્ય વધુ પ્રસિદ્ધ પામ્યું છે ?’

‘એવું તો એક જ છે. ‘જય સ્વદેશ ! જય સ્વરાજ્ય !’ એની ઠેકઠેકાણે થઈને પોણા લાખેક પ્રતો પ્રકટ થઈ હતી.’

‘એ અને ખીન’ કેટલાંક કાવ્યોનો સંગ્રહ તમે પ્રકટ કર્યો હતો ને ?’

‘હા જી. ‘દેશકીર્તન’માં એવાં જ દેશગીતો હતાં. એમાંથી ચારેક આમાં લીધાં છે.’

‘અને ‘નવવલ્લરી’માંથી ?’

‘એને માટે લખાયલાં મુક્તકોમાંથી પણ થોડાંક આમાં આપ્યાં છે તો ખરાં.’

‘અને આમાંનાં લખાંખરાં તો છપાઈ ગયાં છે ને ?’

‘મેંટ ભાગે ગુજરાતનાં જાણીતાં માસિકા અને સાપ્તાહિકોના ખાસ અંકોમાં આવી ગયેલાં તો ખરાં. કેટલાંક નવાં પણ છે.’

‘પણ આખા સંગ્રહની ભાષા એકધારી કેમ નથી ?’

‘શ્રમશીટરનો પારો સદાકાળ એછો જ એક સરખો રહે છે ! પહેલાંનાં કાવ્યોમાં સંસ્કૃત શબ્દોનો ઉપયોગ છૂટથી થયો છે પણ એનો ઉપયોગ હિતાવહ નથી એમ જાન થવાથી પછીથી એમાં ફેર પડ્યો જ. ગરમીની અસર કવિતાને પણ એછી જ લાગ્યા વિના રહે છે !’

‘નિખેંધ રસ ચરણાવલિ તમે નથી લખી ?’

‘એવું છેક નથી. એય લખેલી તો ખરી પણ લલિતજીએ કહેલું કે હું
ભીત ભૂંચ્યો હતો.’

‘વિશ્વના અમર સાહિત્યમાં સ્થાન લે એવું કે આમાં છે ખરું ?’

‘એ સવાલ જરા મોટો છે. એટલી ઢંચી આશા મહે’ રાખી જ નથી
છતાં એમાંનું એકાદ ગુજરાતી સાહિત્યમાં સારું સ્થાન પ્રાપ્ત કરે એવી
અભિલાષા રખાય એ સ્વાભાવિક છે. પછી તો સીદીસાહેબે સીદકાં બહાલી.’

‘આને માટે માર્ગદર્શક ટીકાની જરૂર નથી ?’

‘એના વિના ચાલી શકશે. આગે આગે ગોરખ ભગે-ભગે ત્યારે
જોઈ લઈશું.’

*

આશા છે કે વિવિધ મંત્રો ચચંતો આ વાર્તાસાપ વાંચનારને ‘વ્યોમ
વિહાર’નો પરિચય કેંક અંશે આપશે.

મ લા ૩
૧૫ : ૪ : ૩૦

નાગરદાસ ઇ. પટેલ

અ નુ ક્ર મ

*

અર્પણ	૧૦
ઉવશી અને અર્જુન	૧૧
નયનોનાં બાહુ	૨૧
વ્યાધની ચિતા	૨૩
ભાતુ	૨૮
મદભર રાધા	૩૦
અશ્રુ અંજલિ	૩૨
ગોપાલ	૩૪
અધીરી	૩૬
વિરહાણી	૩૮
ગુલાબી કોયડો	૪૦
મહારી જન્મભૂમિ	૪૨
બ્રમરને	૪૪
કુસુદિનીને	૪૫
એક પત્ર	૪૬
હઠવાદીને	૪૮
પરણ્યાને દરબાર !	૪૯
નયનની જ્યોતિ અંબાઈ	૫૦
કિથોરી	૫૧
સ્મૃતિના પડમાંનો એક પ્રસંગ	૫૨
કોકિલાને	૫૩

જય સ્વદેશ ! જય સ્વરાજ્ય !	૫૪
રાષ્ટ્રીયશાળા	૫૫
જય ભારતનો !	૫૬
ભારતનાં સંતાન !	૫૭
કૃષ્ણ બંસી	૫૮
તૈયારી	૫૯
સખીઓના કોડ	૬૦
અશાન્તિ	૬૧
ભાગ્યવિધાતા	૬૨
પરહિત કરનારી	૬૩
વાંસલડી રસકુંજમાં રે !	૬૪
બહાલી બહેનીઓ રે લોલ	૬૫
કુસુમશરને	૬૫
પ્રભુને	૬૬
ભાળી નારી નવોઢા ?	૬૬
દુર્પણ	૬૭
પ્રિયતમ અલિ સખી ?	૬૭
ચાંદની	૬૮
ધન્વી	૬૮
ઘેલી ગોપિકા	૬૯
કો નાગરિક મળ્યો અલી ?	૬૯
કુસુમાવલિ	૭૦
પત્રિની	૭૦
રાધા	૭૧
દંપતી	૭૧
શ્યામ શ્યામા	૭૨

આ ટ લુ સુ ધા રી લે બે

*

ખાનુ	લીટી	ભૂલ	શુદ્ધિ
૭	૩	ઉવશી	ઉર્વશી
૧૧	૧૭	પાથ	પાર્થ
૧૩	૮	ટપકી	ટીપકી
૨૩	૧૦	મધુ પી	મધુપી
૨૪	૧	દધ્યાચળ	ઉધ્યાચળ
"	૨૨	ગર્જવન્તો	ગર્જવન્તો
૨૫	૧૫	બચ્ચો	બચ્ચો
૨૬	૧૯	ચકચકાર	ચકરચકર
૩૧	૭	દર્શન	દશન
૩૩	૨૦	ગત	ગર્ત
૪૧	૩	વિલસતુ	વિલસાતુ
૪૨	૧૩	નિબ	નિબ
૪૩	૧૩	હું	શું
૫૩	૬૮	કુલન	કેલન
"	૧૦	અકુલ	અકુલ
૫૫	૮	ગુણગાન	ગુણગાન
"	૧૦	કોલેજ	કોલેજ
"	૧૩	પાવે	પાપે
૫૬	૧૦	ધીટ	ધીટ
૬૪	૪	ટવર	નટવર
૬૫	૧૧	વેણુ	વેણી
૬૭	૧	દપણુ	દર્પણુ

*

વ્યો મ
* વિહાર *

*

અઘાપિ ઉદયનમાં સહયોગિની ને
શાંતિશીલા સહચરીજ બવાટવીએ,
તે સુમતિવતી સુકંઠ હું સ્નેહમાળ
પહેરાવું પ્રેમથી પરાવી પુરી રસાળ.

*

૭ વીં શી અ ને અ જીં ન

*

‘લગ્ય એ માનવી જેહે લજ્જવેય જયંતને,
‘દિપતી દિવ્ય કાન્તિએ હરી લે મુજ ચિત્તને.’

અરણ્ય અમૃતનાં વહતાં બધે,
સકળ કાનન રમ્ય જણાય એ;
પુશનૂમા સધળીય વનસ્પતિ,
યદ્યપ્રકુલિત સુંદર શી લયી !

અમદવનમાં પામી પ્રેમે સુરેશ કરે અમી,
કયમ નવ ખીલે ફાલે ફૂલે ફળે લયી કારમી ?
પરભૂત સદા લહેરે રેલે સુપંચમ નાદને
મધુર મદથી નર્તે, છેડે મધુકર ખીનને.

મદભર્યા ઝેતુરાજતાણું સદા
નશ દિને અમીવર્ષણ થાય જ્યાં;
સુર કરે વસવા દિલ વાંછના,
વદવી શી સ્થળ એહની રમ્યતા ?

વનવાસે તણ બહાલી ને બહાલા બંધુ ચારને
સાધવા દિવ્ય વિધાને પધાર્યો અહીં પાથ છે.

તેને જયંતથી અહીં થઇ મિત્રતાને
 બાતા પરસ્પર ગણી વળી વર્તતા બે;
 ને મંત્ર પુત્ર લહી મ્હેર કીધી સુરશે
 ઓછુ પડે કિરીટીને નવ અત્ર લેશે.

પ્રમદવનમાં બન્ને મિત્રો મુદિત ક્રિયા કરે,
 સુરભૂમિ તણાં મીઠાં દશ્યો નિહાળી મગ્ના કરે;
 કિરીટી અતિશે આનંદેને હૃદય રહ્યો હસી,
 નિરખી દ્રવ્ય એ બોલી શબ્દો ઉરે, જતી ઉર્વશી.

પ્રેમનું પાત્ર ભાળીને હૈયું શું ઉછળે અતિ,
 બંધને તોડીને થાતી વારિની વેગિલી ગતિ.

ભાળી કિરીટી થઇ ઉર્વશી સ્નેહલુપ્થ,
 સંમોહથી વિસરી કાર્ય થયેલ મુગ્ધ;
 તેના હૃદયથી સહસા નિકળેલ આવા,
 ઉદ્ગાર, ઉર્મિ ઉરની ઉડતી ઉંચે હા !

ધીરધીરે દ્વિપુટી જતી ને ભાળતી એ વનશ્રી,
 છે આનંદે સમય સરતો શાન્તિ શી ભવ્ય વ્યાપી !
 શૂંકેલાં ત્યાં તરૂંવર પૂઠે થાય બેઠે અદશ્ય,
 સંમોહેલી તવ તરૂણીયે ધ્યાનમાં મગ્ન થાય.

ગડમથલ તો તેના હૈયા વિષે અદકી થતી,
 પ્રથમ મળવું ક્યાં ને કેવી રીતે વદવું પછી ?
 પ્રણય જણવી પોતે વાંછી યથેચ્છ વિહારને,
 મનમુદ થવું કેમે ઉરે કરે જ વિચાર એ.

વિતાવી ત્રણ રાત્રીઓ ઉર્વશીએ દુઃખી દિલે,
વ્યથાઓ દુઃખીયારાંની દુઃખીયાં જ પીછાણ્યે.

સ્વર્ગે વહે સુરસરી રમણિય કંઠે
આવેલ ઈંદ્ર તણ કાનન દિવ્ય શોભે;
જીક્યાં તરૂંવર રૂંડાં, નવવલ્લરીઓ,
સુરો ફરે સુહવતા સુરસુંદરીઓ.

એમમાં એક દી સંધ્યા શાન્તિથી ફરતી હતી
તારા ટપકીનો સાળુ સજતીતી વિભાવરી.

તટપરે પડી એક શિલા પર
કરી વિરામ કિરીટી જરા ઠરે;
સૂણી તદા રણકાર નુપૂરનો
નજર વિસ્મિત ફેરવી ભાળતો.

દિવ્ય દેવાંગનાઓમાં આવતી શ્રેષ્ઠ ઉર્વશી
ઉરૂથી ઉપજાવેલી જેને નારાયણે રૂડી.

લચતી એ લતિકાસમી આવતી
અતિ મનોહર કોમળ દેહ શી;
સકળ વિશ્વથકી વિધિએ વીણી
તરૂણીને તન સુંદરતા ભરી.

દેહને લચકાવીને સુંદરી આવતી હતી;
ચોરતી ચિત્તને ચાડ ચાલ શી ચતુરા તણી !

આવી ધીરે એ કિરીટી હતો ત્યાં
વિચાર નિમગ્ન ઉભી રહીને,

પૂછે ધીર કૌશલ કિરીટીનું,
લોખો કળે પાર્થ ન તેહ હેતુ.

‘સ્વર્ગમાં આપને જાણા શું જરી નડતી નથી ?’
મહુ કેકિલ શા કંઠે પૂછે પાર્થશુ ઉર્વશી.

શિલા દેખાડીને વદી મુખથી ‘લો આસન મુખે,’
પછી જોલે ધીમે ‘નહિ જરીય જાણા અહીં નડે;
‘બધા થાયે કિંતુ મમ હૃદયમાંયે કદી કદી,
‘હરે બ્રાતાઓ ને સતી તણી વને શી પરિસ્થિતિ ?’

સંધ્યાની સુરખી તેવે લુપ્ત થાય ધીમે ધીમે,
વ્યોમમાં વિહરે ઝહાલા સાથે વિભાવરી હવે.

નિરખતી છવિ પાર્થતણી પ્રીતે
ડુબતી પંકજ પ્રેમ તણેજ એ,
હૃદય ઉછળતું અદકુ અને,
દિલપરે નવ કાળુ જરી રહે.
વચન મિષ્ટ વદે વનિતા મુખે
હૃદય લુપ્ત જને મુણતાંજ એ,
કિરીટીને ભૂલવી નિજ વાતમાં
હૃદય ઇચ્છતી ઉર્વશી જોલવા.

અનિલ લહરી આંચે છેડે ઉડ્યો, ઉડી ફરફરે,
સ્તનતટ પડે દળે લહેરે લટેય ઉડ્યા કરે;
સુરખી મુખ શી વ્યાપી સોહે પડયે વધુ કૌમુદી,
તરણી મબરૂ ગોરી મુગ્ધા લીયે મનડુ હરી.

લપટી પ્રિયને વાતે ધીમે કરે શરૂ ઉર્વશી,
સ્મિત કરી મુખેમીઠું ધીમું છતાં મધુર હસી;
વદી મુખથી એ ‘સ્વર્ગે’ શોથો નહિ સહભાગિની
‘મુખથી મળશે આનંદે સૌ જશો’ વ્યથા ભૂલી.’

‘મહેને ના સહભાગિની ઇચ્છા ઉર રહી હવે.’
ઉર્વશી ઉર હેતુને ના લહી પાર્થ ઉચ્ચરે.

‘પ્રમદવનમાં માણો મોળે સહે સુરસુંદરી
‘સુરપતિ ગૃહે આવી શાને રહો અટુલા ઝુરી !
‘અહીં ઉરમાં ઇચ્છા તોયે વદી વદને જ ‘ના’
‘સુરસદનમાં આઁયા કિંતુ ભૂલ્યા જગરીત ના.

‘ઇચ્છા એવી છે હૃદે કે’ ન મ્હારે’
‘શાને ‘ના ! ના !’ આમ બોલો મુખે રે !
‘મ્હારા જેવી આવી ઉભી રહે ને
‘બોલો ‘બહાલા ! સ્નેહનાં દાન દોને’
‘તો શું કહેશો ? ઠેલશો પાર્થ તેને !
‘આવી સ્વર્ગે આમ પાછા જશોને ?
‘જ્યારે બેયા કાનને આપને મ્હેં,
‘લાગ્યાં કારી મોહનાં ખાણુ હૈયે.

‘ઉર ભડભડે તેને સિંચી અમી પ્રિય પ્રાણુ હે !
‘પ્રિયકરી કરો ગાલી દ્યોને ઉગારી પ્રભુ ! હવે;
‘તરૂણી હૃદની ઇચ્છા બે કે શકે સઘળી કળી,
‘પણુ ન મુખડું બોલી બોલો ન બોલ તમે જરી.’
સૂણીને વચન આ તેનાં પાર્થ વિસ્મિત થાય છે;
ઉર્વશી થઈ શું બેઢી ? માગણી સ્નેહની કરે !

‘ ચોકું છું હું ચુંદરી ! સૂણતાં આ
 ‘ શાને વેલી વ્યર્થ વાતો વઢો આ ?
 ‘ શે લો મહારી આમ આવી પરીક્ષા
 ‘ એવી હૈયે છે નહિ સ્હેજ ઇચ્છા. ’

‘ પ્રિયકર ! નહિ ચાલે, ના ઠીઠાળી જરાએ,
 ‘ હૃદયની ખરી ઇચ્છા, હું ન લેતી પરીક્ષા;
 ‘ હૃદય મુજ ઘવાયું, પુંકીને પ્રેમ વાયુ,
 ‘ શિતળ કરી કિરીટી ! પ્રેયસી લો ઉગારી;
 ‘ પ્રેમપાવક તું મહારો હું તારૂં પતંગ છું,
 ‘ બળું છું ઉર હું પાર્યું ! મરું છું તડકાઉં છું.’
 વાત લાંબાવવા ઇચ્છા પાર્યને ન જરી ઉરે,
 સુણી ઉર્વશીનાં તેથી આમ એ વચ ઉચરે.

‘ ઇચ્છા મને હૃદયમાં ન જરીય એવી,
 ‘ માતા સમાન તમછો નવ પાપ વૃત્તિ;
 ‘ એવી કયે નવ ટકે સુરલોકવાસ,
 ‘ થાઓ ન આ હૃદય પાપતણા પ્રવેશ !

‘ સુરપતિતણાં સનેહી માતા સમાન થયાં મહને,
 ‘ કરવી ઉર એ ઇચ્છા છાજે જરીય ન બેયને;
 ‘ પુરૂરવ સહે રાચી ભોગો અનેક જ ભોગવી,
 ‘ તમ હૃદયની વાંછા શું ના હજીય ગઈ ટળી ? ’

‘ એવી બહાલા ! વાતથી વાહતો શું ?
 ‘ શંકાઓ શી ? ઉરમાંહે ધરે તું !

‘સ્વર્ગે’ રે ના કાયદા માનવીના
 ‘ચાલે સહેજે અપ્સરા લોજ્ય છે દ્યાં.’

‘એકવાર કહી માતા જેવી, હું ન પછી ફરું,
 ‘બોલ એક સદા મહારો પરિણામે નહીં ડરું.’
 વચન વહીએ પાર્થે થોભેજ સસ્મિત ભાળતો,
 પણ હૃદયમાં તેને થાયે વિવિધ વિચાર હો !
 અનિલ લહરી લહેરે, ખીલે વધુવધુ કૌમુદી
 રમતી રસિકી વ્યોમે બહાલાસહે જ વિભાવરી.
 નીરખી રમણી સંગે રંગે રમંત રસેશને
 તરલ તરણી તેયે રંગે રસિક પ્રતિવદે;
 ‘પ્રિયતમ ! પ્રભુ ! મહારા, છાજે તને નવ આ જરી !
 ‘નિરખ રમતાં પેલાં, પ્રેમી રસેશ વિભાવરી.
 ‘છે મહને પ્રિય ! હૈયામાં તારી આશ વણી હમ્મ,
 ‘પુરને કોડ કોડીલા ! કામ કૂર ખીડે વધુ.’

પુરે નહિ પાર્થજ એની આશા,
 છવાય ધીરે હૃદયે નિરાશા;
 ને પ્રેમનો લોપ ધીમે ધીમે
 પ્રત્યંજ વામા વપુ ક્રોધ વ્યાપે.

વિચિત્ર વિશ્વમાં દીસે પ્રેમનાં પરિવર્તનો,
 ક્રોધ કે વૈર જામે છે અસ્ત જ્યાં થાય પ્રેમનો.

પરિવર્તન રનેહતું થયું
 હૃદ નિરાશ થયું તદા ઘણું,

પણ ઇચ્છે નવ ક્રોધ ઉર્વશી,
 વદતી વેણુ મીઠાં મુખે હસી.
 ‘પ્રિય પાર્થ ! ન સ્હેજ શોભતું
 ‘હિલ મહાર્જન બળ્યું બળ્યું થતું;
 ‘ભલુકે ઉર ક્રોધ કારમો
 ‘પરિણામે પરિતાપ પામશે.
 ‘અવ આખર પ્રાણ ! વિનવું
 ‘નવ વિમુખ મહને ગમે યવું;
 ‘યદિ આશ ન આપ પૂરશે
 ‘તવ દેહશ હું શાપ કારમો.’

પાર્થને હૃદયે સ્હેજે તે તણી અસરે નહિ,
 જાણતો શાન્તિથી તે ને ઉર્વશી બળતી રહી.

‘દેવો ઘટે યાદ મહને સુરસુંદરી જો,
 ‘તો શાપ દો પણ જરી ય ન વાંક મહારો,
 ‘જો મોહ માત્ર હૃદયે, નવ પ્રેમબિન્દુ;
 ‘ના સ્વર્ગમાં જરીય પ્રેમજ મોહ કિન્તુ.

‘દિવ્ય પ્રેમ તણાં હીસે માનવી અધિકારીઓ,
 ‘વસતાં સ્વર્ગમાં સર્વે મત્સ્ય મોહ તણાં જ હો !

‘ને મોહ સૌ મોહનું સ્થાન જોઈ
 ‘જણે ના એ પ્રેમ શો ચીજ તેયે !
 ‘કહાવો મોટાં સ્વર્ગનાં સુંદરીને
 ‘ને ઇચ્છો છો મોહ કેરા વિહાર !

‘ યદિ જો ઘટતો તોયે આપવો શાપ આપને
‘ આપજો ખુશીથી હૈયે પામું ના પરિતાપને.’

હૃદયિચાર કરી સુરસુંદરી
વદતી આંખડી લાલ જરા કરી;
‘ કિરીટી ! તેં શુભ સત્ય શિખાવ્યું કે
‘ સુરભુમિ મહીં પ્રેમ જરી ન છે.’

‘ મોહ છે ક્રૂર સૌંદર્યે સ્વર્ગમાં સુખ મોહનાં
‘ સત્ય એ શીખવ્યું તેં તે ક્રોધ સૌમ્ય થતો જરા.

‘ મુગ્ધયું દેવા શાપ દારણ કિંતુ
‘ સંમોહી આ સત્યથી સૌમ્ય થાઉં,
‘ તું પ્રેમી છો ? પ્રશ્ન મહારો તને છે,
‘ તું જો ના તો મોહ પામે નહિ શે ?

‘ તેં વિચાર્યું ન તેથી હું આશ્રયે લીન થાઉં છું
‘ રહે વ્યંડળ તું વર્ષ એક એ શાપ ફેડું છું.

‘ આશા પુરી નવ જરી પણ તેંય મહારી
‘ જો કે ન પ્રેમી તું પુરો છું પડેલી મોહી;
‘ કિંતુ વહી વદનથી વચ વ્યર્થ તેંજ
‘ પીડી મહને ઉલટી રીતથી વર્તીને જ.’

‘ ઉપકાર તમારો એ અનેરો સુરસુંદરી !
‘ આપના પાપની શિક્ષા આપે કીધી મહને લલી !

‘ પુરાં થશે વર્ષ જ બાર બ્યારે,
‘ વને વસી, શુભ રહીશ ત્યારે;’

‘હું ભોગવી શાપ સુખી થઈશ,
‘ નહિ પરિતાપ ઉરે ધરીશ. ’

મોહ છે સ્વર્ગમાં માત્ર પ્રેમનું સ્થાન ત્યાં નથી
સત્ય એ શીખવ્યું પાથે ઉવેચી ન જઈ ભૂલી.

*

ન ય નો નાં જા દુ

*

નથી ભાળી ખેલાં પણ હૃદય આ કેમ ઉછળે ?
છુપા જાડુ જેવી અસર બદને કાં થતી મહને ?
જનો આઝા બેઠા અહીં ખખર તેની કરી અને
કહે હૈયું: 'ના, ના' નવ નિરખવા આમ મુજને.

ગણી તેને ના કેં હૃદય કયમ પાછું ધડકતું ?
જણાયે ના કાં આ અસર સઘળી કોણ કરતું !
દીડી આ કન્યાને પ્રથમ વખતે કિંતુ કયમ આ
હિલોળા હૈયું લે હઠ કરી કહે કાં નિરખવા ?

છુપી એ કોઈ શક્તિને થઈ આધીન જોઈ છું,
'એજ એ' એમ એકાકી સ્ફૂરતાં મુગ્ધ થાઉં છું.

પાછું નિહાળી તિરછી દ્રગ માંડી જોતાં,
ભાળી મહને શરમ મુખપરે છવાઈ;
ને નિરખી સુરખી ગૌર કપોલ દેશે,
કાં લોહી ઉભય થઈ જોરથી ખૂબ વહેતું ?

ત્યાં તો મળ્યાં નયન આર ઢળ્યાં વળી એ,
પાછાં મળ્યાં ફરી ઢળ્યાં તીરછાં થતાં એ,
જ્યોતિ મળી નયનની નવ ઐક્ય પામી,
ને લાલ લાલ મુખ જોય કરી વિરામી.

ગોલી ઉઠ્યો મુજ હૃદયમાં 'તેજ તે સ્નેહ દેવી,
'એ મહારીને હૃદય મુજ આ એનું' તો કાં ન લેવી;
'ખન્ને સાથે મળી જીવનની લગ્નને રમ્ય લહાણુ !
'નક્કી મહારી હૃદયમણિ એ દેહનો દિવ્ય પ્રાણુ !'

જાદુ નેનતણાં અહો ! અવનવાં એકાકી એણે કર્યું,
મહારૂં ઉજી શરીર, તેનું ય હશે એવું જ નક્કી થયું;
તે ત્યાં મંદ હસી ધીમેથી સરકી હું' એ ધીમેથી હસ્યો
એઠેલા જન અંતિકે નિરખતાં સ્કેન્ડે ખન્યો ખ્હાવરો !

તેમની સાથે લેખાઈ વાતોમાં લીન થાઉં છું,
જરા વારે વળી પાછો ઉભો'તો ત્યહીં જાઉં છું.

નિરાશ દષ્ટિ સઘળે ફરીને
ગોખાળુએ ઉરવિરામ પામી;
ખાલાતણી જ્યાંહિ પ્રતિકૃતિ છે,
સંયોગ ત્યાં દિવ્ય ફરીથી વાંછે.

આ ધ ની ચિ તા

*

ગગને અડતા શ્રંગે ઘેરાયું ધણું ગાજતું,
ગંગાના મારગની પાસે શોભતું સર શું રૂડું !

કેકાવલિ મયુરકેરી સૂણાય કઠે,
ને હંસના કલરવો, ફૂલ આમ્રકુંજે
કોકિલ તે, કરતી નર્તન રમ્ય રંભા,
મહાલે અશોક, નિલકંઠ શ્રી અર્જુને ત્યાં.

વાસોવસે વિવિધ પક્ષી કરી વિહાર,
હિમાદ્રિએ સુરભુમિસમુ એ રસાળ;
શુંજે મધુ પી મધુ પી થઇ મસ્ત પુષ્પે,
સજ્યું કીડાયું સર રમ્ય શું આ સુરેશે ?

ત્યાં ચક્રવાકતણી જોડલી રાચતી શી ?
કીડા કરી અવનવી રમતી રસીલી,
જે મોજ માણી શકતાં નવ માનવી તે,
એ માણતાં મન મુદા મદદેરી જે

દધ્યાચળથી ઉગી પૃથિવીની પરિક્રમા,
કરી અસ્તાચળે જાયે રવિ ત્યાં સુધી મોદતાં.

દિવસ નિર્ગમતો ન જણાય તે,
પ્રતિપળે સુખ તે અદ્ધક લહે;
પણ જતાં રવિ પશ્ચિમસાગરે,
ઉડતી જોડલી એહ હિમાચળે.

ઉંચે શ્રંગે ચઢી જોઇ અસ્ત ત્યાં દિનનાથનો
ભગ્ન એ પડતાં નીચે ગંગાને તટ જુજવાં.

એ આખી રાત દુઃખવાર વિષે પડીને,
લંબાવી ડોક સ્વર આતં રડી રડીને;
પાડી ચીસો ગજવતાં રજનીય સારી,
આંચે અરૂણ ઉડતાં ચઢતાં હિમાદ્રિ.

હૃદય સૂર્યતણા નિરખી અને,
હરખ હોર પછી વળતાં સરે;
ક્ષણ વિયોગ વિષારી થતો સદા,
વિરહ મૃત્યુ સમાન જણાય હા !

પાસે ગંગાતણા બહેને પીવાને જલ આવતાં,
હસ્તીનાં વૃંદનાં વૃંદો પીતાં ને જલ ધૂમતાં.

તેમાંહે એક હસ્તી અતિ મદભર ને દિસતો ચે પ્રમત્ત,
આવીને રાજાં લે જલ સરવરનાં બહેનનાં ચે સમસ્ત,
કઠોને તોડતો તે, તરૂવર મૂળથી નાખતો એ ઉખેડી
એ આવે ગજવન્તો, વન, વનચરને વારિને વૃક્ષ પક્ષી.

નિત્ય એ રમતો તેવો એકદી ધૂમતો હતો;
વને વિચરતા કેઈ વ્યાધની નજરે પડ્યો.

બલીષ્ટ કાળો શરીરે ભરાઉ,
યુવાન, ઉંચો તનુએ કસાયું;
ધરેલ સ્કંધે અતિ દીર્ઘ ચાપ,
ભરેલ ભાથો શરથી અમાપ.

નિરખી હસ્તી ઠરી હતી આંખડી.
લક્ષ તરૂવર ઓથ ઉભો પછી;
શર ચઢાવી, ચઢાવીજ જ્યાં અને,
નિરખતો તિરછે દુગ હસ્તીને.

તાકીને ખાણ છોડ્યું તે સુસવાટ થયો અને;
હસ્તીને અડીને ઉડ્યું, થઈ વક ગયું નીચે.

શર શરીર વોંધી પડ્યું કૌંચનું.
હતું વીધિ અવકુંઠિત હસ્તીનું;
કરી ખચ્ચો પણ કૌંચ ગયો મરી.
કૃતિ વિચિત્ર અતિ કિરતારની.

તેને લાગ્યું શર શરિરમાં ને પડ્યો પાણીમાં તે
રંગાયું રે ! સર રૂધિરથી, કૌંચ શો તર્ફડે એ !
વારિ હાલે મરણ નીરખી કૌંચનું કોપ હૈયે,
શું લાગ્યો રે ! સર રસિકને ! રક્ત એ રક્ત કૌંચે ?

પારધી દોડી આવીને પાણી માંહી પડ્યો અને;
મૃત્યુ કંઠે પડેલા એ કૌંચને પકડ્યો કરે.

પાણીમાંથી કાઢીને બહાર તેને,
સુવાડીને વાયુને ઢાળતો એ;
મૃત્યુ આવ્યું તે ખળે ના કદાપિ,
ઉપાયો એ લાખ હોયે તથાપિ.

મરડી ડોક પડ્યો ધરણી પર,
અસુ તણ જીવ ઉડી ગયો અરે !
કળકળાટ કરે અતિ કૌંચી ને
ફરતી ગોળ સુગોળ ફર્યા કરે.

નાખતી આર્તનાદો એ આકાશે જ ઉડ્યા કરે.
પામતા મૃત્યુ બહાલાને આશ્વાસી ન શકાય રે !

પણ હૃદયમાં તેના ઉંડા પડ્યો અતિ ધાવ ને,
ઉતરી ન શકે, ના આશ્વાસે, પિડાય ઘણી હૃદે;
હુતી સમીપમાં તોયે પાપી પીટે બહુ પારધી,
પ્રિય પતિતણું મૃત્યુ એ ના સુધારી શકી જરી.

વિચરી વનમાં વ્યાધ શુષ્ક કાષ્ટ વીણી અને;
લાવીને ખડકી ચિતા, સુવાડી કૌંચ ચેતવે.

બડબડાટ ચિતા પ્રજળી ઉડી
સડસડાટ શિખા ગગને ગઈ;
ચકચકર કૌંચી ફર્યા કરે,
કરૂણ આર્ત સ્વરો હૃદને ચીરે.

વ્યાધ મ્હાન મુખે ઉભો દશ્ય એહ નિહાળતો;
આંખમાં અશ્રુ લાવીને દિલે દુઃખી થતો ઘણો.

પણ ઉડી પછી કૌંચી ધણે ઉંચે
ચક્ર જોરથી તોય લીધા કરે;
ઘડી પછી ગતિ ખંધ કરી અને
ઉપરથી પડતી જ ચિતા વિષે.

રનેહનાં ખંધનો તૂટ્યે વિખૂટી ન રહી શકે;
પક્ષિણી યે પતિ પૂંઠે, સતી આમ થઈ શકે.

મનુજ નિષ્કુર વિશ્વ વિષે વધુ
નવ દ્યાર્દ્રં થતું હૃદ એહનું;
સખત, પત્યરનું બન્યું એ હશે !
પીગળતું પ્રલયાગ્નિ વિના ન એ ?

એ વ્યાધને વદનભાવ તરે અનેક,
ભાળી વિશુદ્ધ રતિ, નિર્મળ પ્રેમભાવ;
પક્ષી વિષેય, તવ માનવ સ્વાર્થી માત્ર,
તેમાં જડે વિરલ કેક વિશુદ્ધ પાત્ર.

અતિશે હૈયામાં ગડમથલ તેને થતી હતી,
અને સંસારથી ત્રિપથ પથગામી થતી જતી;
સુખુદ્ધિ તેની યે, જગત બધું નિઃસાર નિરખી,
ટળ્યા તેનાં તેવે દુરિત જગખંધો ટળી ધતિ.

ઢોડીને એ ચિતા માંહે પારધીયે પછી પડે,
હમ અગ્નિની શિખાએ, પ્રદિપ્તેય વધુ બને.

ભડભડાટ ત્રિપુટી બળી ગઈ,
ધુલિ વળી પવને ચ ઉડી ગઈ !
જલ સહે અવશેષ સરે ગયું,
બધું ચ નામ નિશાન જતું રહ્યું.

ભાતુ

*

ગરબુ સુંદર ગામનું ગોંદરું,
હસતું એ લલના પદથી હતું;
રજ ઉડાવતું આંખડી પૂરવા,
પણ કરે નહિ એ જરી એ તમા.

લલિત યૌવનના મદમાં ભરી,
પિયુ પ્રતિ જતી ઉત્સુક સુંદરી;
શર પરે મુકી ભાતુ કરે ગ્રહી,
દૂધની તામડી ન્હાની, શી શોભતી!

ધીરી ધીરી પથ એ જતી કાપતી,
મગજમાં પ્રિય મુર્તિ કરી ખડી;
મયુર નર્તન એ નવ લેખવે,
કૂજન કોકિલનાંય નહિ સૂણે.

સ્વર સૂણી દૂરથી નિજ ગોપના
મધુર વાંસળીમાં વહી આવતા;
ઉછળતે ઉર એ જતી ગોપિકા,
સમય હાથ ચઢ્યો ન દઈ જવા.

સ્વણ પછી પ્રિય ગોપ કને જઇ,
 મુકી નીચે તહીં લાતુ ઉભી રહી;
 લલિત મોહક બંસરી છેડી જે,
 ગ્રહી કરે મીઠી વાત શરૂ કરે.

ગોષ્ઠિ વિનોદ કરતાં જણુ બેય છોડે
 લાતુ ધીમેથી, પછી એ જમવા જ માંડે:
 ને એક એક બટકું મુખમાં મુકીને,
 ધીરેથી એક ઘુંટડો દૂધનો ભરે છે.

સોતકંઠ ઉભું ધણુ બંસરીના જ નાદે,
 કોકિલનાં કૂજન ભવ્ય સૂણાય ત્યારે;
 સામે કરે લલિત નર્તન કેા મયૂર,
 ધીરે સુગંધી વહતો મધુરો અનિલ.

દહેરે લયી લલિત મંજરી વાયુ ઢાળે
 ને સર્વે કોઇ રીઝવે તવ દંપતીને,
 એ ભોજને અજબ સ્વાદ કંઈ ચખાય,
 ચાલ્યો જતો વખત ના જરીયે જણાય.

*

મ દ ભ ર રા ધા

*

મદન મદમીણીએ રાધા વનાન્ત પ્રીતે પળી,
ઘન ઘટ તરૂં પુ'ંજે ંહાલે જતી ત્યહીં નિરખી,
લથબથ થતી પ્રેમે તેને ન ભાન શરીરનું
મનમુદ મહા મુરારીથી સહું નવ એ ગયું.

અમિત રતથી ંહાલી લેટી ગયેલ મહાલસા,
લલિત લલિકા જેવી ચંદ્રાનના પથુ એ ગયા;
પુંઠ ગ્રહી પ્રિયા કેરી કુંજે ગયા ઘન પુંજમાં,
પગલી પડતી ન્હાની દાળી પૂંઠે તરૂં વૃંદમાં.

ચખ રસ ઝીણું મીચે ભારે પ્રજાગરથી થયાં,
અમ થકી તહીં રાધા તેવે હખાય કરેથી ત્યાં;
ચમકી ચતુરા ચારૂ ચોંકી ચખે ચતુરાધથી,
રમણ નિરખી સ્નેહે ઘેલી દુએ દુગ ન્યાળતી.

મુદિત મનમાં થાતાં વાધ્યાં નવાંકુર સ્નેહનાં,
જૂજ મહીં ભીડે રાધા ંહાલે વિલાસી હખાવતાં;
રતિ રસ બીનાં જાતાં કુંજે તદા ઘન નિર્જને,
મુઘટ તરૂંનાં વૃંદે પુ'ંજે તિમિર ત્યહાં વસે.

સખી સુખ વિષે શુરી રાધાતણી રમણીમણિ,
મૃદુ કુસુમની શય્યા તેણે રચેલી સુહામણી;
લથબથ પદુ પ્રેમી પુષ્પો પ્રીતિથી ઉઠાવતાં,
મુદ્દાર પ્રતિ પૃષ્ઠે રનેહે ત્યહો પછી મારતાં.

આનંદે હરમસ્ત મસ્તી કરતાં વેણી વીજેરાઈ ત્યાં,
ચાડ્યંદન ચોપડેલ ચુચુકે ચોળાઈ તેયે જતાં;
જાતાં મુખની માધુરી દર્શનથી ઓવા નખોના ક્ષતે !
ને ચક્ષુતણી કાલિમા પણ જતાં દેખાય રાધા શી તે
રાધાના પ્રેમમાં ભીંજ્યા, એવા શ્રી કૃષ્ણચંદ્ર તે
સર્વનાં શુભ કાર્યો ને ઇષ્ટ સિદ્ધ કરે સુખે !

*

અ શ્રુ અં જ લિ

*

ઓ ભાવનાશાળી પિતાજી ! કેળવી આપે મહને,
વિદ્યા દીધી અનૂપમ ન એ ઉપકાર કદી પણ વિસ્મરે;
આશા હતી ઉરમાં વિવિધ સુખ માણવા સંસારમાં,
પણ તાતજી ! લાગે મહને દુઃખનો જ પારાવાર આ.

હું જન્મતાં 'લક્ષ્મી' ગણી 'પથરો' ગણ્યો ન તમે કદી,
એકઠે ધડાઠે લક્ષ્મી આપની લઈ સઘળી હું સંચરી;
ખેરામણી દીધી તમે વેચી વતનને લગ્નમાં
ઘરબાર પણ મૂક્યાં ગીરો કૂળવાનના કૂળમેહમાં.

નિશ્ચય અડગ તેમજ સ્વમાન તજ્યાં તમે મમ કાજને,
કૂળવાન ગૃહ જઈ 'દિકરી' લ્યો, તારો મહને' ઉચર્યા તમે;
'અકૂલીન છું હું, આપ આવ્યે દીપશે મુજ આંગણું',
'લ્યો અદ્ય સ્વદ્ય દયા કરો' મુજ માટ એ ઉચર્યા બધું.

મહારા ભવિષ્યની નિશદિને ચિંતા તમે કરતા ઘણી,
પણ હાય ! પાટીદાર કન્યાના લલાટે સુખ નહિ !
પથરો ગણાયે જન્મતાં, દુધ પીતી થાય સુવાવડે,
કદી થાય મોટી તો નસીબે દુઃખ પારાવાર છે.

આપે વળાવી સાસરે ત્યારે હતી આશા ભરી,
ઉત્કટ ઉમંગી, સશક્ત ને શરમાળ કોડવતી ઘણી;

પણ એ બધું યે તાતજી ! દિન ચારમાં ચાલ્યું ગયું,
 પ્રકરણ થયું પગ મુકતાં દુઃખનું શ્વસુર ગૃહે શરૂ.
 આખો દિવસ કંઈ કામ હું અવિરામ તોય ન કો વહે
 શબ્દો મીઠા બે, તેમ નવ દરકાર કોઈ કરે ખરે !
 ઉર્મિ અનેકજ ઉરની ઉઠતી ત્યમેજ જતી શમી,
 મુજ જીવનચંદ્રની કૌમુદી તેને ન જરીય ઉછાળતી.
 ખાવું અને ફરડું, કરવી વાતો, તડાકા મારવા,
 હુઝા પીવા, નિંદા કરવી, એ વિના કામ નહિં જરા;
 આપે દઈ દીકરી લખાવ્યું ખત ગુલામી તે હવે,
 કરશે તમે પુરું એમનું, માની દબાણ કર્યા કરે.
 દેવે અલંકારે તણાયા તેમ ગઈ ખેરામણી,
 ધીરે ધીરે કાઢયે જતા લહેણી રકમ તમ શું ઘણી;
 મો બાકી ચાર વસંતના, પરચીસ આ દસરા તણા,
 ચાળીસ તો દિવાળી સુધીની માટલીઓના રદ્યા.
 તેયે ભર્યા આપે અને દેવા વિષે દુખ્યા ઘણા,
 કૂળવાન વરના મોહમાં પ્રિય તાત ! આપ દુઃખી થયા;
 આખર તમે આ શું કીધું ? શે અંત આણ્યો દેહનો !
 સંહી નવ શક્યા દુઃખ મહારું કે સંતાપ આ સંસારનો ?
 હું જાણતી આવું હતે તો તાતજી ! તમને કદી,
 દુઃખ ગતમાં નાખત નહિ પણ જાત સ્વર્ગે સંચરી;
 પ્રિય તાતજી ! કરી માફ મુજને હોય મહેં દુઃખવ્યા કદી,
 કરજો કૃપા મુજ કિંકરીની સ્વીકારી અશ્રુની અંજલિ

*

ગો પા લ

*

શું સ્વર્ગની લલિત સુંદરી સર્વ આજ,
આવી ચઢી જગત નર્તન નવ્ય કાજ;
આશા કરેલ ભરતે ત્યમ નર્તતી શું
આનન્દનું અધિક જોમ ઉરે ધરી શું ?

ના ન્હોય એ લલિત સ્વર્ગની સુંદરીઓ,
ધારાવલિ અમી ભરી છૂટતી ખરી હો !
આ વ્યોમદેવી શિશુને ધવરાવવાને
ચીમાયલા ક્ષુધિત તેમ જ માંદલાને—

ધારાવલિ પયતણી મુખમાં દયાથી
પાડે પયોધરથી હસ્તથી દાળી દાળી,
ખેંચી કરી શિશુ રહે મુખ જેવું, તેવી
ધારાવલિ પયતણી જીલતી ધરિત્રિ.

આવ્યો અતિ નવીન સુંદર શો પ્રસંગ ?
રેલ્યો વને ઉપવને રસ દિવ્ય રંગ ?
માણી રહી મુખ અનૂપમ આજ સૃષ્ટિ ?
કે પાઠવે શચી શું ઇન્દ્રિય આજ વૃષ્ટિ ?

પેલો કરાડપર ગોધણ કોણ ચારે ?
 ભીંભઈ શું રસથી મસ્ત રસિક ડાલે ?
 છૂટી ફરે અહીં તહીં સહુ ગાય એની,
 લીલુ ચરે હરિત ઘાસ જળે ભીંભતી.

કોકિલનાં કૂજન કૈંક સૂણી અકાળે,
 ગોપાલ એ મધુર બંસરી બગ્ય છેડે,
 એ નાહ રમ્ય સૂણતાં સહુ ગાય ઉભી,
 હંભા ! વહી મુખ ઉંચુ કરી સર્વે જોતી.

દોડી પછી સહુય એકઠી એ થઈને,
 ઉત્કંઠ સર્વ થઈ બંસરીના જ નાદે;
 ગોપાલની લલિત બંસરી જેમ દોરે,
 દોરાર્ધ તેમ સઘળુ ધણ એહ ચાલે.

*

ને પ્રણબંસરી જ મોહનકેરી વાગે,
 કાં બાન માનવ બૂલે નવ દિવ્ય નાદે ?
 શું પામરત્વ હજી માનવમાં રહ્યું છે ?
 કે શું પછી જડપણું હૃદયે વસ્યું છે ?

*

અ ધી રી

*

ત્યાં મીલાવી ચપલ નયનો સુંદરી એ મૃગાક્ષી,
 ને મોહન્ટી અતિ ઉર વિષે દૃષ્ટિ સંયોગ સાધી;
 ત્યાગી મિષોન્મિષ સ્થીર કરી આંખની લવ્ય કીકી
 તે નિહાળે પુલકિત મુખે—

ચન્દ્રિકામાં સુહાતી.

જાણે ઈન્દુ પતિ વદનને હાસ્ય એ ચન્દ્રિકાજ
 તેમાં શ્યામા પુલકિત થતી સ્નેહ લાવી નહાય;
 હાથેલીમાં પતિશીર ધરી ભુજ બન્ને લીડાવ્યા
 ને તેના એ શરીર ફરતા—

સ્વામીના હસ્ત આંવા.

આલિંગે એ ભુજ ભરી મુખે સ્વામીને સુંદરી ને
 તે સ્વામીયે લલિત વદના ઉરથું ઉર આંખે;
 ને રામાંચે દ્વય અસુપરે કામ કરી પતાકા,
 ફરકાવીને સુખ અવનવું—

દેઇ આંગે સમાય.

સ્કુરાવીને અધર સહુણ સ્વર્ગનું સુખ સ્નેહે,
 ત્યાં સ્વામીને સુખદ બનીને અર્પતી સુંદરી એ;

જાણી ઇચ્છા પ્રિય હૃદયની સ્વામીએ સ્નેહ લાવી,
સ્વીકારી એ સુખ અરપતો—

પ્રેમ કેરી પ્રસાદી.

વાયુ લહેરે લટ ફરકતી સ્નેહથી ત્યાં નિહાળી,
જોલે મીઠું હસિત વદને પ્રેયસી ંહાલ આણી;
જાણે જોતી શશિ વદનને હોય પ્રેમે ચક્રેરી,
તેમે જાણે પ્રિય મુખ તદા—

સુંદરી એ અધીરી !

જે હહાસમાં પ્રિય પ્રણયનો અંત છે આવવાનો,
જાણી કલ્પે વિરહ દુઃખ ને અંગમાં કંપ આવ્યો,
કંપી ઉઠી નિજ મગજમાં કલ્પના ઘોર થાતાં;
પૂછે સ્વામી ઉર ઉર સહે—

દાખીને ‘કંપ આ કાં ?

‘શાને કંપે તુજ મગજમાં કલ્પના શી કરે તું ?
‘કે કલ્પીને દુઃખ વિરહનાં તે બયે કંપતી તું ?’
એવે તેનાં નયન કમળે મોતીનાં બિંદુ આવ્યાં
તે લૂછીને સ્થીર થઈ જરા—

ઉચ્ચરે આમ શ્યામા:

‘સાચુ ંહાલા ! દુઃખ વિરહનાં કલ્પી આગામી કંપો
‘કિંતુ વિધી અલુકુળ થશે આપણો પ્રાણ ! કે દી ?’
તેને સુખી પ્રિયતમ વદે: ‘શાન્ત થા તું મધુરી !
‘તે થાશે સૌ બનીશ નવ રે !—

એટલી તું અધીરી !’

વિ ર હી છી

*

ઋતુરાજ સખી ! સુખ ધામ સદા
ફળ કુલવતી ઉજમાળી લતા
ખનતી, પુલહાં વર કે તરૂ ને
લયતાં નમતાં હરતાં દિલને.

સહકાર લચ્યો રૂડી મંજરીધી
કુલ ભારથી માધવી જાય લચી;
લલચાવી મધુપ મધુર સખી !
રસમસ્ત સુમંજરી જાય લચી.

હતી યામિની સ્વામી વિદેશ ગયા
ન વસંત મહીં પણ આવી દયા;
'હૃદયેશ્વરી' બોલી સદાય ઠગે
પણ રે ! વસતી ન હૃદયે ખરી તે.

નહિ તો પરદેશ સુકી ન જતે
દયિતા દુઃખમાં નવ આ જૂરતે;
દુઃખ ભાર બધો સહીને દિનનો
જરી શાન્ત ચિત્તે ઉઘતી સખી હો !

વિરહીણી વિયોગિની ભામિની ને
 સુખસ્વપ્ન સહેજ ન હોય જ રે !
 કઈ સ્વપ્ન અનેક જ નિંદ મહી
 પીડતાં પ્રમદા ન ઉઘો શકતી.

નિજ સ્વપ્ન વિષે પતિ દર્શનથી
 પ્રમુદિત બની પ્રમદા ઉઠતી;
 વિનતી કરતી પતિને પછીથી
 પતિ દેખી પ્રસન્ન પ્રસન્ન થતી.

કરી પ્રેમ વિનોદ રીઝાવી પતિ
 સલુણી સુખ સાગરમાં તરતી;
 પણ હાય અચાનક એ ડૂબતી
 જતુ સ્વપ્ન ઉડી ખૂલી આંખ જતી.

જાળકે વદતી ‘પ્રિયનાથ ! અહો !’
 વિરમે નિરમે નવ, વિઠ્ઠળ હો !
 મહજવાળ વધી વનિતા વપુએ
 દુઃખને દરિએ દયિતા ડુબી એ.

*

ગુલાબી કે ય હો

*

રંગ ગુલાબીની સુરખી પ્રસરી પશ્ચિમ દિશા વિષે
સામે પૂર્વ દિશાને મુખપણુ તેવો રંગ દિસે;
પણુ પશ્ચિમા હૃદય લાલ આ સૂર્ય બિંબ વિલસે,
શે રંગાઈ પૂર્વા તેનું કારણ કેં ન દિસે.

વિનોદ ચતુરા મુગ્ધા બાલા પૂછન્તી પતિને
‘ પાંડિતજી ! શાસ્ત્ર ! ઉકેલો ગુંચ માદ્યરીને;
‘ અપરા વદને વિલસે લાલી રવિ સહવાસ થકી,
‘ રવિ નથી તોપણુ પ્રાચી વદન શી રીત વલસી લાલી ?

‘ રંગ અહીંથી ગયો ત્યહીં શો, છટા ગઈ કયાંથી
‘ એ જાદૂઈ નજરબંધી કહો કોણે શી રીત કરી ?’
વિનોદ પાંડિત પતિ કૌતુકથી પછી ધીમેથી હસે.
ઑષ્ટ ગુલાબી, કપોલ ગુલાબી, પ્રશ્ન ગુલાબી દીરો.

વદે પછી: ‘હું રહસ્ય એનું આવ કહું કાને;’
ધરી કંઠે કર એક, ગ્રહીને ચીબુક બાંજે હાથે,
એંચી ખાસને મુગે મુગું કેં સૂણાવ્યું કહાં વિષે !
કપોલ પરનું ગીત દિવ્ય શે વણવું કાવ્ય વિષે !

ફર સરકતાં લજ્જત બાલા, પ્રાણનાથ બોલે,
 ‘જો તુજ હૃદના અરીસા વિષે ચિત્ર તારૂં ડાલે;
 ‘રવિ બિંબ સમ અન્ય બિંબ ત્યાં વિલસતું કપોલે,
 ‘સહજ તેહની છટા પ્રસરતાં ગુલાબી ભુમિકાએ.

‘બિમ્બ અન્ય નવ દિસે તરૂણી ! છતાં કપોલ બીજે,
 ‘બોલ વલ્લભે ! તે પર લાલી વિલસતી કેઇ રીતે ?
 ‘રંગ અહીંથી ગયો ત્યહીં શો ? છટા ગઇ ક્યાંથી ?
 ‘એ જાદૂઇ નજરબંધી કહે કોણે શી રીત કરી ?

‘કાંટાથી કાઢવો જ કાંટે! શાસાસાજ દિસે,
 ‘ગુલાબ ફેંકી ગુલાબને ઉડાવવું કહે ન કયમે ?’
 એઠે વાત કહી શી પછી તે બંધ થયું મુખ એ
 ‘ગોવિંદાગ્રજ*’ રસિક છોડશે પ્રશ્ન ગુલાબી એ.

*

* ગોવિંદાગ્રજની એક હૃદયંગમ મરાઠી કવિતા પરથી.

મહારી જન્મ ભૂમિ

*

અમરાપુરી સમ નગરીમાં નૌતમ અનૂપમ
મહારી જન્મ ભૂમિ

પ્રિય બન્ધુ હો ! આ દેહના આદેશના પરિપોષકો,
જીવન અમોલાં ગાળતાં માતા પિતા કુલ તારકો;
તે વિહરતાં એ પૂણ્યભૂમિમાં વળી મમ પૂણ્યથી
મત જન્મના, એ દેવ ભૂમિ વિષે થઈ મહારી સ્થિતિ.

ધસમસતી મળવાને પતિને
પ્રોઢા મદલર સરિત મહી,
પણ અટકે તહીં દેવભૂમિ સમ દેખી
મહારી જન્મ ભૂમિ !

નવ પદલવે સુરસાળ સુકુલ સુકુટધારી મહારતા
જન રાગહારી નિબકટુ આનંદમાં અતિ ડાલતા;
કેલિ કરંતી લલિત લલિકા દુમવર સાથે લચી,
વળી કારમી કુંજર શી ખીલતી સદાય વનરૂપતિ

ઘનાગમે મંદિર પરવરતાં
 કિન્નર સહયરી સાથ નમી,
 ભૂલી વીણા વાદન રહી ંયોમે નીરખે
 મહારી જન્મ ભૂમિ !

ગીરિરાજશી રૂડી શ્રૃંગગાતા, ધારી હૃદય પુલકિત બની
 તે અદ્રિ પરના અજિત કિલ્લા કે પછી અલકાસમી,
 હૃદયો અડન્ટા અબ્રને ડોકે વળી શ્રૃંગાવલિ
 ધારીશ તું એવી સખા ! ભાળી સરિત પુલિનથી.

વારંતો નભમંડપ વેયો
 દેવે સુમનો દિવ્ય ઉષા
 ભાન ભૂલી ભામિની એ ભાળ્યા કરતી
 મહારી જન્મ ભૂમિ !

જઈ હૃદય તણું દ્રાવણ થતું તવ વદનું કહે હું રસિકતું,
 શુચિ સ્નેહ વા વાતસલ્યથી જેતું હૃદય ભીતું અશુ.
 પ્રિય મિત્ર મુજ ત્યાં વિશ્રમી આનંદ અદકે માણજે
 તું પૂછતો મુજ જન્મભુમિ તેજ આદ્યજુગામ એ.

એવી રમણીય જન્મભૂમિ વદુ
 સ્વર્ગાદપિ યદી ગરીયસી
 દોષ નૂતદપિ, અતિશયોક્તિ ન, જરી પણ
 મહારી જન્મ ભૂમિ.

જ મ ર ને

*

આંચો ભલે ! આંચો ભલે ! દિલદાર ચાર રસિક તું !
તારા વિના જૂરતી હતી એકાકી તેમ અભાગિ હું ?
શુંજન મધુર તારું સુણી હું તૃપ્ત તૃપ્ત થઇ જઉં,
રજનીય સારી સરવરે હું શાન્ત શાન્ત જીવ્યા કડું.

મહારા હૃદયની ગાદીના શિરતાજ રાજન રાજવી !
રજનીય સારી એહ જુલે જુલતાં પીળે અમી;
છે કાલિમા તુજમાં વસી રસવર્ધિની શ્રી કૃષ્ણની,
તો ગૌરિમા રૂકિમનીની હું માં, શી જોડ રૂડી બની.

તુંયે વિહારી કૃષ્ણ શો, છું કુંજ કુંજે ઉડતો
રસરસ દેલવી માણતો મીઠી મઝા, કદલોલતો;
પણ કમલિની હું પન્નિનીની મા જણી છું જોન તે,
તારા વિના નહિ અન્યને ભજતી ન પુરતી અંતરે !

તું આવ બહાલમ ! આવ ખ્યારા ! દલ સુ દલ ખોલી બધાં !
હું હૃદ ઉમળકે આવકારો આપું એક હજાર હા !
કાળો છતાં કોડામણો શુંજે મધુર પીતાં અમી !
લે આવ બહાલમ ! જૂલીયે આ સર વિષે રજની બધી.

*

કુમુદિની ને

*

રેલે અમી રજનીપતિ નિઃશબ્દ શાન્ત સરે સખી !
 મોહિ ચલિત ચિત્ત માદ્યજ્ઞં અમૃત સમી વાણી સુણી;
 શી કૌમુદીમાં સોહતી પ્રિય પ્રાણ ! મહારી કુમુદિની,
 તું હૃદય સુંદર, સુમન સુંદર સુંદરી સરવરતણી.
 તું ફલ વિદલ જોલી મહને દે આવકાર હબારને,
 પશુ એ બધા પાછળ વસેલી કાલિમાય જણાય છે;
 બાણું હું જો કે મરણુ છે અંતે રહ્યું તુજ સંગથી,
 પશુ માણતાં મકરન્દ મધુની મોજ કડું પરવા નહિ.
 ને પ્રેમ પંથે પરવરંતાં પળપળે દુઃખો પડે,
 પશુ પ્રેમાઓ એ દુઃખના ડુંગર થકી ન જરી ડરે;
 મૃત્યુ જીવનનો અંત છે, તે આવવાનું છે નહી,
 તો રેલતાં રસરેલ છોને આવતું બહાલી ! અહીં.
 દિલદાર ! ફલ તું જોલી દે, ખ્યારી ફુલારી કુમુદિની,
 મકરન્દ પીતાં મસ્ત થઇને સરજીવે જીલીએ સખી !
 આવે પછી મૃત્યુ ભલે, દુનિયા બધી પલટે ભલે,
 તારા ખરે, મેરૂ ડગે ! દિલદાર ! તું ફલ જોલી દે !

*

ઐક્ય પત્ર

*

પ્રિય પ્રાણ !

મહારો તમ પત્ર

અહીં સુખી છે સર્વ સર્વત્ર
જાણી આપને કુશળ ક્ષેમ
મુજ આનંદ વાધે ન કેમ ?

ઘડી ઘડી આવો તમે યાદ
થતો કામ વિષેય પ્રમાદ,
કશું ન કયું કામ કરું છું
હૈં આપનું ધ્યાન ધરું છું.

જેમ તેમ કરી સહુ દિન,
કાઢું પણ મન આપમાં લીન
ખહુ દુઃખે વિતાવતી રેણુ,
અશ્રુપાતે સુઝે મમ નેણુ.

સ્મૃતિ અંતર મહારૂં દમે છે,
નેણુ ધારે આસુડાં ઝરે છે;
હૈયું મહારૂં અતિ ધબકે છે,
મન આપશું મળવા અહો છે.

કથા આવે મહને બધી યાદ,
જે જે આપે કહી પ્રાણનાથ;
અને સ્મર્ણ તેનાં ખડાં થાય
હૈયું મારું બધું વલોવાય.

મહને યાદ આવે દમયંતી,
વનમાં દુઃખમાં ભ્રમયંતી;
પાછું વાળીને ભાળતો હંસ,
નળ વચને બાંધ્યો જતો સંત.

અને હંસી તણાં કકલાણુ
સ્મર્યે હૈયું દહે મમ પ્રાણ !
વળી યાદ આવે મેઘદૂત
પાઠવંતો પ્રિયા લણી યક્ષ.

નિજ સુંદરી શું આણી બહાલ,
ગુંથી સુંદર શ્લોકની માળ;
દાખવી ગીરિ રમ્ય પ્રદેશ
યક્ષ પાઠવતો સંદેશ.

એવી રમ્ય કથાઓ કહેલી
આપે મુજને મુદિત કરેલી;
તેનાં સ્મર્ણ હૃદય હીલવે છે,
અને કેં કંઈ ગોખ્ય કહે છે.

ઘડી ઘડી આવો પ્રિય ! યાદ
તેથી થાય અનેક પ્રમાદ,
અત્રે કુશળ તત્ર હો તેમ

આપની મુશીલાના પ્રણામ

હ ઠ વા દી ને

*

ટકટક જોયાં કરે, તું શાને ટકટક જોયાં કરે ?
એમાં તારું ન વળે ! બળદિયા ! એમાં તારું ન વળે !
ગળીઓ થઇને જોસી ગયો તે ગાડું શે નિસરે
હાંફી જોરથી મારે પુંકાડા, એથી દી નવ ફરે ! બળદિયા !
દયા કરી હાંકેડું તારો ઉંચેથી ઉતરે
ભાર કરી ગાડેથી ઓછો, દયા દિલમાં ધરે ! બળદિયા !
નીચો નમીને જોતર કાઢી, ધુંસરીને ઉંચેલે,
તોપણ ગળીયો જોસી રહે તું તેથી તો ચીઠ ચઢે ! બળદિયા !
કરી જ્યમ ત્યમ ગાડી કાઢયા વિણ નથી છૂટકો અરે !
તો પછી શે હઠવાદ કરે છે, તું પરતાઈશ ખરે ! બળદિયા !
કાળ ચઢાવ્યે હાંકેડું તે પરોણી ઉંચકે કરે
દયા ત્યજીને રત્ન ચૌદમું અંગોઅંગ ઓપવે ! બળદિયા !
ઉઠઉઠ હઠવાદ ત્યજ, ત્યજ આજસ તું દિલ ખરે,
કર ધણીનું મન ગમતું જેથી તારો દા'ડો ફરે ! બળદિયા !

*

પરણ્યાને દરબાર !

*

કસળી સાળુ અંબર મોઘાં, ભરતની ભાત હઝાર,
પહેર્યાં નથી પણ ખેરશું મહારા પરણ્યાને દરબાર !

ઝીકની સાડી, મણિ માણિકના મોઘેરા શણગાર;
પહેર્યાં નથી પણ ખેરશું મહારા પરણ્યાને દરબાર !

અવીન નવીન નૌતમ સુખડાં નવ કલ્પે કલ્પી શકાય,
માણ્યાં નથી પણ માણશું મહારા પરણ્યાને દરબાર !

સખી ! અમોલી ઉરની આશા, ઉર છલકી મલકાય,
ફળી નથી પણ ફળશે મહારા પરણ્યાને દરબાર !

અલિ ! અંતરનાં લહાણ અમોલાં સુખ મન સુદ કરનાર
લીધાં નથી પણ લઈશું મહારા પરણ્યાને દરબાર !

દિવ્ય પ્રેમ આત્માની ઓળખ, સવ્ય ભાવના માર્ગ
પેખ્યા નવ પણ પેખશું મહારા પરણ્યાને દરબાર !

*

ન ય ન ની જ્યોતિ અં જા ઇ

*

અબકી વ્યોમે વિજળી છુપાઈ
અબકી છુપાઈ, કરી અધીરાઈ
નયનની જ્યોતિ અં જા ઇ ! અબકી—

ટહુકી કોકિલ કંઈ ન જણાઈ
છુપાઈ ઘટા મહીં તોય સુણાઈ;
અબકી વ્યોમે વિજળી છુપાઈ.

નિરખી જતાં, ન પરંતુ નિહાળી
છુપાતાં સહેજ સખીરી ભળાઈ
અબકી વ્યોમે વિજળી છુપાઈ.

સુણતાં હૃદય ગયુંજ હરાઈ
જોતાં નયનની જ્યોતિ અં જા ઇ
અબકી વ્યોમે વિજળી છુપાઈ.

તોયે રહી ગઈ ઉર અધીરાઈ
કાં ન ભળાઈ, કાં ન સુણાઈ ?
અબકી વ્યોમે વિજળી છુપાઈ.

*

કિ શો રી

*

હસંતી વદને, હીસંતી ઉરમાં, કરપર ધરી નિજબાળી,
હૃદસર છલકાવતી બાળી !....એ....હસંતી !

મુદિત બનતી મન, ચકિત વિદોકતી, હમણાં હર્ષવી બારે,
હૃદસર આ ઉછળાવી અને મમ નાથ હસાવે આવે
પતિલીન મુદિત વિચારે !....એ....હસંતી !

કરપર ધરી કોમળ બાળીને મુગ્ધા મન મહીં મોઢે
જોશે હમણાં, કહેશે કોઈક બહુ શરમાતી વિચારે !
ને ચકિત બનતી ચતુરા એ ! એ....હસંતી !

સાડી વિષે સરકાવતી બાલક, છવરાવતી મુખ હાથે
દામિની આ દમકે ઘન ને ચમકે ચિતમાં ચતુરા એ,
નિજ ઉર કરીને બળ દાણે !....હસંતી !

પાંગરતિ રોમાવલિ, અંબુદ શીકર શરિર સ્પર્શનતાં,
પરમાનન્દ અનુભવ પતિનો પત્નિનીને સાંભરતાં,
ધડકે હૃદ, મંદ મુકંપે ! એ....હસંતી !

*

સ્મૃતિ ના પડ માં નો એ ક પ્ર સં ગ

*

મૂકી મંજરીઓ મધુરી કળીઓ,
અલિ ગુંજન તેમ વધ્યું સખી ! હો !
મકરન્દ મધુ થકી રીઝવતા
અલિને, સહકાર શું બીકી લતા.
રતિલંબનથી પરિરંબણથી
રીઝવંત રસાળ ખીલાવી કળી,
ક્ષત ઉર થતાં કંઈ રોષ ભરી
તણ માધવી પ્રિય રસાળ ઢળી.
નીચી રોષિત એ ઝૂઝતી નમતા,
નિજ લોચન લાસ્યથી રીઝવતી;
સહકાર સખા હૃદ પ્રેમ સ્ફૂર્ણ,
લચતી, ઢળતી, પડી વાયુ પુરે.
નિરખી તવ મૂકુલ પુલકથી
જરી યેદિત એ મન ધારી રતિ;
મરૂત બહાર રસાળની સ્હેજ કરે,
લતિકા ઠરી લાલનું આંગ બીટે.
નિરખી નયને સખી ! આજ સ્ફૂરે,
હૃદપ્રેમ પીયુષ અખૂટ ઝરે,
હતી યામિની શાન્ત તું ઉભી હતી,
પછી જે સખીરી ! સહુ વાત બની.

કો કિ લા ને

*

અલિ કોકિલા

ટહુકો પ્રમત્ત સૂણાય તારો દરથી
દીડી નહિ આ ચક્ષુએ દર કાં ઉડી !
કાં હૃદય વેધી નાહ તહારો ભેદતો,
આઘાં કુલન ઉર આશનાં મહારાં સમો.

અલિ કોકિલા !

કહે શું કરવું તારા મધુરવ શો હૃદે
અંકાર આશા કુલનનો સુણીયો મહે;
કિંતુ અકુલજો દર દર ઉડી જતાં,
કહે તેં શિખાવ્યું આમ તેને નાચતાં ?

અલિ કોકિલા !

પુલકિત કરન્તા હૃદયને મમ પ્રિયના,
ચબ્દો સૂણ્યાજરી, અંખીયઈ મહેં જોઈના,
તૃપ્તિ ન લાધી ને ગઈ સખી સંગમાં
કહે તેં શિખાવ્યું આમ કરવું રંગમાં ?

*

જય સ્વ દેશ ! જય સ્વ રાજ્ય !

*

જય સ્વદેશ !

જય સ્વરાજ્ય !

જય સ્વતંત્રતાનું તાજ ! જય સ્વદેશ !

બની સુધીર હિંદ બાળ

હૃદ ઉમંગળી પુકાર

વહવી ઉર દેશ દાઝ !

જય સ્વદેશ ! જય સ્વરાજ્ય !

હિન્દને સ્વરાજ્ય રામ !

હિન્દ બાલ હૃદય હામ !

હે સ્વતંત્રતાનું તાજ !

જય સ્વદેશ ! જય સ્વરાજ્ય !

આજ વર્ષ હવે સાથ !

હે સ્વરાજ્ય સીદ્ધિ નાથ !

આપ જો અમોલું રાજ !

જય સ્વદેશ ! જય સ્વરાજ્ય !

અર્પું દેહ દેશ કાજ !

જય સ્વદેશ ! જય સ્વરાજ્ય !

*

રાષ્ટ્રીય શાળા

*

ઉદ્ધરવાને અમ દેશ, છે રાષ્ટ્રીય શાળા,
જ્યાં પ્રાચીન સંસ્કૃતિ બેસ, શીખે બાળક બાળા.

ક્યાં હિંદતાણાં ગુણગાન, સુંદર ગાનારા,
ઋષિને વિદ્યારથી જેહ બેઠે દુઃખના ભારા?

ક્યાં સાંદીપની ને કૃષ્ણ, ક્યાં છે દ્રોણ મુનિ?
ક્યાં અર્જુન, લક્ષ્મણ, રામ? ભારત સાવ સુની.

ક્યાં મૈત્રેયી ગુણગાન ગાર્ગીને તારા,
સીતા, સરસ્વતી વિદ્યાન, ભારતની બાળા?

નવ પાક્યાં એવાં એક, પણ કોલેજમાં,
શું ઘટે ન તેથી તેજ, તેઓના યશનાં?

દારૂના લઈને દામ, કેળવણી આપે,
તે દારૂ જેવી હરામ, ચાખવી નવ પાવે.

કરવાને દેશેદ્ધાર, પકાવવા વીરા,
અર્જુનને કૃષ્ણ સમાન, છે રાષ્ટ્રીય શાળા.

જે સ્વતંત્રતાના પાઠ શિખવે મરમાળા,
તે અમ્હારી સુંદર બહેન! છે રાષ્ટ્રીય શાળા.

*

જ ય ભા ર ત નો !

*

જયભારત ભારત ભારતનો !

ખુબ આરત ભારત ખાલ જયો.

ન ગુલામ રહે, કંઈ હિંદ હવે, રણધીર સુતે,
સ્વાતંત્ર્યસટે નિજ દેશ તણે ઝૂઝવો ઝઝૂમો-જય

નિજ સ્વાસ્થ ભારત કાજ તણે,
કરી હોમ સ્વન્ત સ્વરાજ જીતો
ખુબ જંગ મચ્યે, રણરંગ જીતે, શુરવીર સુખે
ત્યમ રંગ રહે નિજ દેશ તણે! ઝૂઝવો ઝઝૂમો-જય

બની ધીટ, ન ખિટન પંથ પજો
પણ હોમી સ્વન્ત સ્વરાજ જીતો
જય ગાન કરો, રણધીર ઉઠો તજ આજસને
ને સ્વમાન સટે નિજ દેશ તણે ઝૂઝવો ઝઝૂમો-જય

*

ભારતના સંતાન !

*

ભારતનાં સંતાન ! શુરવીર ભારતનાં સંતાન !

વિશ્વ ચોપટે એછો ચઢીયો આજ તમારે હાથ,
રાબરાણી ગુલામ સહુથી ય ભીડી શકશે બાથ
ધીરવીર ભારતના સંતાન !

રાબરાણી ગુલામ સઘળાં એછાને આધીન,
એછા હાથ તમારે ચઢતાં દિલથી ડરો જરી ન
ધર્મવીર ભારતનાં સંતાન !

મોહન એછો હાથે ચઢીયો સાચો હિંદ સપૂત,
સ્વરાજ કાળે ભત હોમીને દીપાવળે સૌ દ્રવ્ય
કર્મવીર ભારતનાં સંતાન !

અંધકારનાં ઢળ વાઢળને ફેડે હીરલો એક,
ચઢ્યો તમારે હાથ હીરો એ જે રાખે તમ ટેક,
ટેકીલાં ભારતનાં સંતાન !

*

કૃષ્ણ બંસી

*

કાલિંદી કંઠ કૃષ્ણે કીધી વર કરૂણા ઘેલી કૈં કામિનીને
બંસીને બ્રહ્મખેલે, બળ બહુ હરીને બાળીને બાલકૃષ્ણે;
ઘેરો ને ગર્જવન્તો ઘન ગીર ગીરિને ગંહરોને શુક્ષ્ણે
શીઠો એ મુરલીનો સ્વર મન મનવે માનિનીનાં મુદા એ.

જેને સુણી સદનથી સહુ સુન્દરીઓ,
ઘેલી ધવાયલ ઘણી ઘરને ત્યજી હો,
વૃંદાવને અટવટી વનમાળી વા'તે,
જાતે જતી જતનથી જહુનાથ પાસે.

થંભેલ ગાય ગિરિ ગંહર ગોપગોપી,
લાખો લહેલ લળતાં લખ લાજ લોપી;
એ ઉર્મિઓ ઉર ઉરે જ ઉછાળનારી,
કાલિન્દીકંઠ સુણી કૃષ્ણની બળ્ય બંસી.

*

તૈ યા રી

*

આણુવન મુદ્દલેર પધારે
આજે આવંતાં આનંદ વધારે !
ફૂલોં અરોઁકનાં તોરણીયાં આ-ખારણીયે બાંધોને સુંદરીયાં.
ફુલડાં થકી ફુલછાબ ભરાવો,
આંગણીએ પુલડાં એ વેરાવો
આનંદશીનો આજ પધારે, નેહ નગીનો એ કાણુ વધાવો!
ફુલ છાબને અહીં કરમાં રૂપાળી
અક્ષત કંકુ ગુલાલની થાળી,
ફૂળનો હીરો એ મોતીડે વધાવો, વિજયવરંતાંને બહાલે વધાવો.

*

સ ખી ઓ ના કો ડ

*

વિજય વરંતાં વૌરૌં ! વરપંથે વિચરે ઓ સાહેલી !
તનમનના તાપો મેલી !

પ્રિય હૃદ સરવર ગુંજન કરતાં,
અધર સુધારસ પીતાં પાતાં,
થઈ રંજીત રસરેલી-તનમનના-

લાડ હવે ન ઘટે અલિ, પિતુનાં
પ્રેમ ગુંફનો છાતાં પતિનાં
રસવતી બન મદ્યેલી-તનમનના-

*

અ શાન્તિ

*

વિચારની પરંપરા અખૂટ આવીને જતી
છતાં ય કેમ આમ આ લખાય એક ના લીટી
હજાર જાતના વિચાર થઈ ઘડી મહોં ગયા
થયા ગયા અને વદ્યા ન સ્થાયી એ જરી રહ્યા !
ન હર્ષ લાઘતો જરી ન દિલ શોકને ધરે
છતાં બની ગંભીર કાં ન શાંતિ લેશ મેળવે !
તું આહતો અધિક સ્નેહ રાખી શાંતિને સદા
અશાંતિ હાલ સર્વ સ્થાન વ્યાપી એહ આપદા !
શું ઉર માંહી વિશ્વમાંહી ને અણુ અણુ મહોં
અશાન્તિનું જણાય આજ રાજ શું થયું અહોં !
અશાન્તિ એ અઠીક માની શાન્તિ સ્થીર ધારવા,
ન ઉર કાંઈ રાખ, ડાઘ લાગવા ન દે જરા.

*

ભાગ્ય વિધાતા

*

ભામિનીનો સખી ! ભાગ્ય વિધાતા
પતિ પુનિત પરમાણુ,
ત્રાતા ધાતા તેને જાણે
દેવ સ્વરૂપે તે સરજાણે : ભામિનીનો.

શિરછત્ર છે પતિ અવનિમાં
પતિવિષ્ણુ માન નહિ ત્રિભુવનમાં
પતિ વિના સૌભાગ્ય ભાગ્યનો
રવિપણુ આંખે જાણે : ભામિનીનો.

એક પાંખથી પંખી ન ઉડશે
ભામિની એકલી બટકી રવડશે,
ભવસાગર તરવાને સખીરી !
સાથ પતિનો સારો : ભામિનીનો.

*

પરહિત કરનારી

*

શિથિલ વિથિલ ચાલે, દુર્બળે અંગ બાલે !
વચન તુજ તુટન્તાં, નેત્ર ના સ્થીર રહેતાં,
તન થર થરતું કાં ? અંગ રામાંચ આ શાં ?
પરહિત કરનારી ! શું જવરે તું ગ્રહાઈ !

ઠણું હણું તુજને જે, તેં કર્યું સર્વ તે તે,
પરહિત વર પંથે, ચાલતી ઉર ખંતે;
અમ પ્રલયવતી બાળી શોક આ ઉર આલી !
અમ વિષુ નહિ સિદ્ધિ, બાઈ ! પશ્ચિમ બુદ્ધિ !

*

વાંસલડી રસકુંજ માં રે !

*

જોને ઘેલી ત્રાગે વાંસલડી રસકુંજમાં રે !
એને નાદે લેલી છાતલડી આનંદમાં રે !

ટવર ખાગર ઘેલી કરતા
હરી હૈયું મુજ, જોને ! નયવતા,
લૈને ચાલ હવે તું જ્યાં વૃંદાવનચંદ : જોને.

સુખ પામુ હરિ સહેજે મળતાં,
ભવરણ દુઃખ જોની ! મુજ ટળતાં
ઝટપટ મેળવ મુજને નંદ હૃદય આનંદ : જોને.

યમુના તટ આનંદે ફરતાં,
સ્વર્ગ સુખ સઘળાં યે મળતાં;
મળતાં ફરીને ઘેલી ચકોરી કેરો ચંદ : જોને.

*

બહા લી બહે ની ઓ રે લોલ !

*

આવો સુહાવો બહાલી બહેનીઓ રે લોલ !
પ્રેમથી પધારી રમો રાસ, સખી સ્નેહનો રે લોલ !
એકમેકથી હળીમળી ગાઈ પ્રભુ ગુણગાન,
ઉદાત્ત હૃદયે સ્નેહની લેતાં દેતાં લહાણ.
ઉન્નતિના પંથમાં પળાય, સ્નેહ દેવીઓ રે લોલ !
હૃદમંદિર ઉજળતી હસતી અમુલ્ય હાસ;
સ્મિત વદના, સહયોગિની, સખીઓ! રમીએ રાસ
પૂર્ણતા અપૂર્ણ તે પમાય, સખી સંગમાં રે લોલ.

*

કુ સુ મ શ ર ને

*

હે કુસુમશર ! નવ પીઠ આતો નથી જટા મુજ વેણુ છે,
નહિ ઝેર, પણ કસ્તુરી એ, નહિ ચંદ્રલેખા, કુસુમ એ;
નથી ચોળી મહેં કૈં લક્ષ્મ શરીરે, વિરહની એ ધવલતા,
હું તો વિરહીણી ! વાર તારાં શિવબ્રાન્તે શર પૂટ્યાં.

*

પ્રભુને

*

હૃદયનાથ ! આમ છોડી સાથ શે વિસારી,
કરી સનાથની અનાથ હાથ સાહી છાંડી;
મદન સદન આવી પીડે કદન શું વહુ હું,
વદન એક છેક, નેક ટેક કેમ છોડું ?

વળે ધામ આમ કામની અકામ છાંડી,
હૃદયધંશ દિશ આ વિદિશ ધંધ કીધી,
સ્ફુરે ઉરે જૂરે અરે ! અરે ! વદન્તી બાળ
પ્રસંગ, રંગ, પ્રેમભંગ, અંગઅંગ બાળ !

*

ભાળી નારી નવોઢા ?

*

આવે ભારી છટાથી મનમુદ્ધ બનતું વેશ શો રમ્ય ભાસે,
ફારે અંગે સુગંધી શીકર નવલાં રનેહનાં સિંચતી એ;
આવે જોને નમંતી પાંન પયધરથી, ઉર ને પ્રાણુ ભીંજ્યાં
‘ભાળી નારી નવોઢા !’ નહિ નહિ કહી આ તો સખે-રમ્યવર્ષા !

*

દ પ ભુ

*

શોધી ગયો સહુ પુસ્તક પાનાં
સાહિત્ય સિંધુમાં ખૂળ તર્યો,
વેદવેદાંગ પુરાણ પઢ્યો પણ
એક ન અક્ષર હાથ ચઢ્યો;
માનિનિના મુખની ઉપમા સમ
સાક્ષર રત્નનો સાર ગ્રહ્યો,
થાકી ઉભો ધરી દર્પણ મુખ શુ
તો મુજ અર્થે અમુલ્ય સર્યો.

*

ત્ર ય ત મ અ લિ સ ખી ?

*

કરતા અધરક્ષત દુઃખ દીયે જૂઠાં તનુ અમ થરથરે,
નિર્ઘય ન ભાળત હૃદયને કોરન્ત અંગો અંગને;
ચેજે પુરા રોમાંચ ના ? શે આમ અતિશે પીડતા ?
‘ત્રિયતમ અલિ સખી ?’ જહેન ! ના હેમન્ત રૂતુના વાયરા !

*

ચાંદની

*

ફર રહી કુમુદોય ખીલાવતી
જગ રૂપેરી રસે રસતી રૂડી,
વદનપંકજ દિવ્ય સુહાવતી
ખીલી રહી રસ સુંદર ચાંદની.

ગૃહિણીને ગરબે તું રમાડતી
રસિકની રસરેલ વહાવતી;
મુદિત બાળકને રમતે કરી
હસતી તેમ હસાવ તું ચાંદની!

*

ધન્વી

*

બહુ ધન્વી દીઠા જગમાં શરથી
જુજવાં કરી બે શક્તા બળથી;
પણ એક અબળબ ધન્વી દીઠો
સ્મર, બે તણુ એક કરે શરથી.

*

ઘે લી ગા પિ કા

*

મહેતો કાળજી આપીને મહારૂં તેનેરે જહેન !
લીધો મદનજવર હે સખી !

જરી નંદના નાનડીયાને કહેને રે જહેન !
આવું ઘટે નહિ હે સખી !

લાલને લલચાવ લખ લોલેરે જહેન !
ઉરની વ્યથા ઘટે હે સખી !

*

કો ના ગ રિ ક મ જ્યો અ લી !

*

વસ્ત્રો કરે વિશ્લેષ સખી ! રોમાંચ કરતો શરીરને,
વળી કણ્ઠમાં આદહાદકારક શાન્ત સ્વર પડ્યા પડે;
પરિતૃપ્ત નાસા ગંધથી 'કો નાગરિક મજ્યો અલી ?'
ના ના વસંત સમીરની આ ધૂર્તતા સઘળી સખી.

*

કુ સુ મા વ લિ

*

માણી મોઢ મધુ નિશા પ્રિય સખા ! પ્રેમે પુરે જે બલ,
શખી પાસ સુવાસ દૈ કૃશ થતાં, તેને પ્રભાતે ત્યજ;
'શુ' કેા માનવતી પ્રિયાની કરી આ નાથે દશા દોઢલી ?
ના ના ન્હોાય પ્રિયા પરંતુ કહી મ્હેં તે તો કુસુમાવલિ.

*

પ સિ ની

*

સૌન્દર્યની અયિ દિવ્ય મૂર્તિ ! પ્રેમ પૂર્ણ મૃણાલિની !
વિકસાવી તુજ હૃદ પુણ્ય પાંખડી દે મધુ બિન્દુ જરી !
જો જો સખી ! પ્રિય પ્રાણુ જો ! 'જોયા મધુ તરસ્યા અલિ,
'હું' માનસરની પસિની, તમ મધુપસંગ કરું નહિ.'

*

રા ધા

*

ખિંદી મિષ ધરી રાધિકા
કર દર્પણુ લઈ સાર;
પ્રતિખિંબિત હસી ન્યાળતી
મોહન નંદકુમાર.

*

દં પ તી

*

સખી મંડળીમાં ઉભી હતી,
અણચિન્ત્યે તહીં આવીયો પતિ;
લઈ પદ્મ કરે જ પદ્મિની,
કરતાં બંધ સહી શું ત્યાં હસી.

*

શ્યામ શ્યામા

*

વામા વિલોલ નયના વદને નિહાળી,
ઉરે ઉમંગી થઈ ઉમિં ઉંચે ઉછાળી;
ભાવેથી ભેટી ભવસાથીની ભવ્ય ભામા,
સૌભાગ્ય શોભન સુહાવત શ્યામ શ્યામા.

*

નાગરદાસ ઇ. પટેલ

નાં બીજાં પુસ્તકો

*

નવવલ્લરી : અલંકારશાસ્ત્ર	૨-૮-૦
શશિકલા : પ્રેમકથા અને કાવ્ય	૨-૦-૦
સફેદ ઠગ : હિંદુકવી નવલકથા	૪-૮-૦
જયંતનાં અદ્ભૂત પરાક્રમે	૨-૮-૦
જયંતનાં જળખર સાહસો	૪-૦-૦
કાળને કિનારે : નવલકથા	૨-૮-૦
પ્રાણુશંકર પંડિતજીનાં પરાક્રમે	૨-૦-૦

*

સુમિત નાગરદાસ પટેલ
અને નાગરદાસ ઇ. પટેલ
નાં બાલસાહિત્યનાં પુસ્તકો

*

અમારી વાર્તાઓ	૦-૮-૦
અમારી બીજી વાર્તાઓ	૦-૮-૦
અમારી ત્રીજી વાર્તાઓ	૦-૧૨-૦
અમારી વાર્તાઓ : પહેલી, બીજી ને ત્રીજી	૨-૦-૦
પરીઓનો પ્રદેશ	૨-૦-૦
અજીત	૦-૧-૦

*

હવે પછી
પ્રગટ થશે

*

રખડેલ અને બીજી વાતો	૨-૦-૦
જયંતની સાહસકથાઓ	૩-૦-૦
રતનીયો	૦-૪-૦
બાળકોનું સ્વર્ગ	૦-૧૦-૦
Indian Fairy Tales & Focklore	2-0-0

ન વ વ લ્લ રી

અલંકાર સાહિત્યનું
અળેડ પાઠ્ય પુસ્તક

કાવ્યોમાં અલંકાર ન હોય તો કાવ્યોમાં કાંઈ મજા પડતી નથી. અંગ્રેજી કાવ્યોમાં અલંકારો વપરાય છે એટલું જ નહિ પણ અલંકારનાં નામ અને વ્યાખ્યાઓ હવે અપાતી જાય છે. અંગ્રેજી ધાટીની કવિતા કરવાનો શોખ ગુજરાતમાં વધતો જાય છે, અને કુદરતના પ્રેમના ગાંઠપણમાં કદાચ કુદરતના સૃષ્ટાને બૂલી જવાશે; તે પણ ગુજરાતી કવિતા સંસ્કૃત પદ્ધતિને છક છાડી દેશે નહિ એ સંદેહ સમગ્ર શકાય. એટલા માટે સંસ્કૃત પદ્ધતિનું યોગ્યપણું નવા કવિઓને હોડું નેહ્યે.

નવવલ્લરી સંસ્કૃત અલંકારોનો સંપૂર્ણ રસ વાહી પારિચય આપણને જરૂર કરાવશે. ૧૧૫ અલંકારો લઈ તેમની દુષ્ટી વ્યાખ્યાઓ આપી છે, જે અલંકારના પેટા વિભાગ છે તે વિસ્તીર્ણપણે સમજાવ્યા છે. દરેકને માટે ગુજરાતી સાહિત્યમાંથી દૃષ્ટાંત રૂપે કવિતા તેનો અર્થ સમજાવતાં અલંકારની વ્યાખ્યા વધારે સ્પષ્ટ કરી છે. જ્યાં દૃષ્ટાંતો ન મળી શક્યાં ત્યાં લેખકે પોતે નવી રચી મૂકી છે. એમાંથી કેટલીક 'સાહિત્ય'માં અને અન્ય માસિકોમાં પ્રગટ થઈ હતી, એ રીતે રા. નાગરદાસનું નામ જાણીતું થયું છે. વ્યાખ્યા આપવા પાછળ, અલંકારોનો ક્રમ ગોઠવવા પાછળ તથા દૃષ્ટાંતો એકઠાં કરવા પાછળ એમણે બહુ વિદ્યતા અને શ્રમનો વ્યય કર્યો છે. અલંકારો પ્રેમાનંદ, પ્રીતમદાસ વિગેરે જાણીતા કવિઓમાંથી તારવી કાઢતાં મહેનત પડી હશે; વ્યાખ્યાઓ કુવલયાનંદમાંથી લઈ તેને ગુજરાતીમાં ઉતારતાં માથાકૂટ કરવી પડી હશે. આ અથ પાઠશાળા અને મહા પાઠશાળામાં શીખવવામાં આવે તો તેથી ફાયદો થાય. બધી રીતે અથ સારો થયો છે.

—સાહિત્ય

આપણા અલંકાર સાહિત્યની કૃતિઓ આપણે ત્યાં વિરલ છે, એ સાહિત્યનો સફળ અભ્યાસ કરી રા. નાગરદાસે ગુજરાતને એક વિરલ અને ઉત્તમ પ્રકારની સાહિત્ય કૃતિ નજર કરી એની યથાર્થ સેવા કરી છે એમ અમે બેધડક કહી શકીએ છીએ. રા. નાગરદાસે એમની આ કૃતિ માટે સંસ્કૃત, ઇન્ગ્લિશ અને આપણા પ્રાચીન અર્વાચીન સાહિત્યનો કેવો તલ-રેપથી અભ્યાસ કરી સુંદર મધપુડો રચી એમાં રસિક દૃષ્ટિથી મધ પૂર્યું છે એ આ પુસ્તક અથથી ઇતિ સુધી વાંચી જતાં વાંચકની ખાતરી થશે. અલંકારોને પ્રાસાદિક બાબાનો ઉપયોગ કરી વ્યાખ્યાઓમાં ગોઠવ્યા છે, અને દર્શાવે તરીકે આપણા પ્રાચીન અર્વાચીન શિષ્ટ લેખકોનાં ઉચિત અવતરણો આપ્યા છે. આપણા સાહિત્યના આ અંગને આરંભ દશમાં વિકસાવનાર લેખકોને આપણે આ પુસ્તકમાં એકવાર ફરી માનપૂર્વક મળીએ છીએ. ગુજરાતી ભાષા અને સાહિત્યના આ અનેક મુખ વિકસતા યુગમાં આવા પુસ્તકની કેટલી બધી જરૂર હતી એ જોતાં રા. નાગરદાસને અમે શુકતકંઠે અભિનંદન આપ્યા. જગત રહી શકતા નથી. અમે હૃદયથી છીએ કે આપણો સામાન્ય સાહિત્ય રસિક વર્ગ, શાળા અને મહા-વિદ્યાલયનો વિદ્યાર્થી વર્ગ આવા કીમતી પુસ્તકનો છુટે હાથે સદુપયોગ કરે અને સરકારી તેમજ રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ સંસ્થાઓ એને પાઠ્ય પુસ્તક તરીકે લાભદાયક રીતે સ્વીકારે—ગુજરાત

*

અલંકાર વિષે બૃહદાગ્રંથ લખવાથી તમે ગુજરાતી સાહિત્યની અમૂલ્ય સેવા બજાવી છે. હું તમને તેને માટે અભિનંદન આપું છું.

—કમળાસંકર પ્રાશુસંકર ત્રિવેદી

*

નવવસ્ત્રી પાછળ તમે પ્રસંશા પાત્ર ગ્રંથ લીધો છે અલંકારના અભ્યાસ માટે તમારું પુસ્તક ઉપયોગી છે. —કેશવલાલ હર્ષદરાય મેવ

❀

અ મારી વાતો ઓ

પહેલી : બીજી : અને ત્રીજી

બાલ સાહિત્યનાં ^{*} બહુમાન્ય

પુસ્તકો

: કૌમુદી :

બહેન સુમતિ અને નાગરદાસની 'અમારી વાર્તાઓ'
x જરૂર ચઢીઆતી છે. એ દંપતીને બાલ માનસનો અભ્યાસ
હોય તેમ એમની વાર્તા વર્ણવવાની પદ્ધતિ પરથી કળાય છે.

: ગુજરાતી :

રા. પટેલ તથા શ્રીમતિ સુમતિ બહેને x x બાલ
સાહિત્યની ચત્કિંચિત સેવા કરી છે. બધી વાર્તા બાલકોનું
મનરંજન કરે તેવી સાદી સરલ અને આકર્ષક છે. x x
ચિત્રો બાલહૃદયને વધારે રસ અપે એ સ્વાભાવિક છે.

: શારદા :

આ દંપતિએ બાલજીવનનું રહસ્ય સ્ફુર્તિ આ
વાર્તાઓ બાલક રૂપે કહી છે એ આ પુસ્તકની ખાસ ખુબી
છે. મહાગુજરાતને આવાં પુસ્તકોની હજી વધારે અપેક્ષા
છે. આશા છે કે આ લેખક દંપતિ એ અપેક્ષા પુરી પાડશે.

: બુદ્ધિપ્રકાશ :

બન્ને લેખકો સંસ્કારી છે અને પોતાને વાર્તાઓનો
ભારે શોખ છે. બાળકોમાં આ પુસ્તક હોંશથી વંચાશે
એટલું જ નહિ પણ ઘણા માળાપોને આ વાર્તાઓનો
સંબંધ પોતાનાં બાળકોને વાર્તા કહી સંભળાવવામાં મદદ-
ગાર થઈ પડશે.

: સાહિત્ય :

વાતોનું વસ્તુ બન્ને લખનારાંએ વિવેકથી આગળ્યું અને વિકસાવ્યું છે. બોધ આપવાનો ઇરાદો નહિ રાખ્યો હોય છતાં બોધ આપ્યો છે અને અત્યંત કળાયુક્ત ચિત્રો, છપાઈ, પુંઠું આ સુંદર રસીલી વાતોને સારી રીતે શણ-ગારીને બાળકોને પ્રિય બનાવી મૂકે છે.

: ગાંડીવ :

અનેક રૂપાળાં અને કલ્પનાશક્તિનો રમ્ય વિહાર રજુ કરતાં ચિત્રો તથા મોહક અને મજબૂત પુંઠાં તથા ઉત્તમ છપાઈવાળો બાલકથાઓનો આ સંગ્રહ શુજરાતના બાલ સાહિત્યમાં અમૂલ્ય ઉમેરો કરે છે.

: હરગોવિંદદાસ કાંટાવાળા :

વાર્તાઓ રસિક અને સાદી ભાષામાં લખાયેલી હોવાથી તે છોકરાં સમજી શકશે ને આનંદથી વાંચશે. તમારો યત્ન જરૂરી રહે અને બાળકો માટે વાર્તાઓ પ્રસિદ્ધ થયા કરે એવું ઇચ્છું છું; તેનું ખાસ કારણ તો એ કે હવે મારે વાર્તાઓ લખવાનું બંધ કરવું પડ્યું છે.

: કેશવલાલ હર્ષદરાય ધ્રુવ :

તમારો સંજોરો સમાગમ ખરેખર આનંદ દાયક છે. વાર્તાના સંગ્રહ એ તો બાળકનું નિત્યનું લોજન છે. એનાં પરીક્ષક બાળકના એકાગ્ર કાન, કૌતુકભરી આંખો, અને વિકાસ પામતાં મુખ છે. જેમને માટે આ સંગ્રહ પ્રકટ કરવામાં આવ્યો છે તેમને એ આનંદ આપનાર નીવડશે.

*

જયંતનાં

અદ્ભૂત પરાક્રમે

*

આ પુસ્તકની લેખન પદ્ધતિ સરળ હોવા છતાં રસિકતાથી ભરેલી છે. વાર્તાઓ એક પછી એક સરિતાનાં વહેણની માફક વહે જાય છે. લેખકની કલમમાં જોર અને સાદાઈ છે. તેમાંની ઘણી વાર્તાઓ સહૃદય વાંચકના હૈયાં હલાવી મૂકે તેવી છે. પુસ્તક એવું રસિક અને પહેલેથી છેલ્લે સુધી અટપટા પ્રસંગોથી ભરપૂર છે, કે તે વાંચવાની શરૂઆત કીધી કે ક્યારે પુરું કરી લખએ એ તાલાવેલીમાં તો ખાવાનું અને ઉઘવાનું વિસરી જાય. તેમાં બુદ્ધિ, બળ અને તર્કશક્તિ ખીલવવાની કળા છે. ઉપરાંત મગજશક્તિના વિકાસ ને તાલીમ મળે એવી રસ ઝરતી અદ્ભૂત વાતો છે. ચિત્રો તેમ જ સારા કાગળો વાપર્યા છે.

સાહિત્ય

*

ડીટેકટીવ જયંતનાં પરાક્રમેની નવ કથાઓ આ સચિત્ર પુસ્તકમાં છે, અને તે વાર્તાના શોખીનોનાં દિલ આકર્ષા લે તેવી છે. પ્રેમ કથાઓ કે શૌર્ય કથાઓ કરતાં ડીટેકટીવ વાર્તાઓની વસ્તુ સંકલનામાં બુદ્ધિને કસવાની તક ખૂબ મળે છે અને વાચકને પણ તે તેટલે અંશે બુદ્ધિ કસવાની અને તર્ક ચલાવવાના વ્યાયામની તક આપે છે. લેખકે સાદી છતાં મુયોગ્ય શૈલીમાં વાર્તાઓની ગુંથણી કરી છે જે વાચક વર્ગમાં જરૂર પ્રિય થઈ પડે તેમ છે. નવયુગ

*

શ શિક્ષા અને ચૌર પંચાશિકા

*

ગુજરાતની ગૌરવવંતી પ્રેમ-કથા અને રસપૂર્ણ કાવ્ય

*

ગુજરાતના કવિ ખિલ્દજી રાજકુમારી શાશિકલાને શીખવતા હતા. બન્ને વચ્ચે પ્રેમ થયો. રાજ ગુસ્સે થયો. ખિલ્દજીને શિક્ષા થઈ ને તેણે કાવ્ય રચ્યું. તેથી ખિલ્દજીને માફી આપી. આ મૂળ સંસ્કૃત કાવ્ય. એના અંગ્રેજી તરજુમા સાથે આ ચોપડીમાં આપેલું છે. પરંતુ એ બધા સાથે સાથે નાગરદાસ પટેલનું અતિ મીઠું ગુજરાતી ભાષાંતર સમાવેલું છે. આ કાવ્યની દરેકે દરેક કડીમાંથી જાણે અમૃત ટપકતું હોય એવી મીઠાશ આપણને જણાય છે. જૂના ગુજરાતી ભાષાંતરના ઉતારા પણ ઇતિહાસિક દૃષ્ટિએ ઉપયોગી હોવાથી અંદર લીધેલા છે. ઉત્તમ કાગળ, સુધડ છપાઈ ને શોભીતાં ચિત્રો આ પુસ્તકનું આકર્ષણ વધારી દે છે.—સાહિત્ય

*

સંસ્કૃત સાહિત્યતા શૃંગાર વિભાગમાં શાશિકલા આગળ પડતું સ્થાન ભોગવે છે. એક એક શ્લોકમાં રસ અને મધુરતા ભર્યા છે. એક એક શ્લોક શૃંગાર કહ્યેનાના પારસમણિ છે. —ગુજરાતી

*

પ્રત્યેક શ્લોક કવિની કાવ્ય અને અલંકાર શાસ્ત્રની નિપૂણતાની સાબિતી આપે છે. શ. પટેલે એ શ્લોકોનો સુંદર અનુવાદ કર્યો છે. દરેક કડી એક અણમૂલા મોતી જેવી છે. શ. પટેલે સંશોધન કરી શાશિકલાની કથા આલેખી છે. આ પ્રયત્ન એક અનુવાદક અને સંશોધક તરીકે શ. પટેલને ઠંચું સ્થાન અર્પે છે. —ગુલુસુંદરી

*

The Translation is Scholarly and the introduction
is exhaustive. —MODERN REVIEW

જયંતનાં જખખર સાહસો.

જયંતનાં સાહસોને લગતી બાર રસપૂર્ણ વાર્તાઓ.
ગુજરાતી સાહિત્યમાં જયંતનું નામ બાણીતું છે.

*

કાળને કિનારે

જયંતના એક લઘ્ય પરાક્રમને લગતી નવલકથા.
જયંતના નામ માટે બલામણુની જરૂર નથી.

*

સફેદ ઠગ

બુદ્ધિના વિકાસના સાધન રૂપ રસિક ડિટેક્ટીવ નવલકથા.

*

પરીઓનો પ્રદેશ

બાલસાહિત્યમાં આગળ પડતું સ્થાન લેતી બાલવાર્તાઓ
અને પરીકથાઓનો દળદાર સંગ્રહ.

*

પ્રાણુશંકર પંડિતજીનાં પરાક્રમો

પ્રાણુશંકર પંડિતજીનાં હાસ્યરસિક પરાક્રમોનો સુંદર સંગ્રહ

*

હવે પછી પ્રગટ થશે

જયંતની સાહસ કથાઓ

જયંતની પરાક્રમ કથાઓનો નવો સંગ્રહ

*

દરેક બાણીતા બુકસેલરને ત્યાં મળશે

